NUM. 15

1-1-23

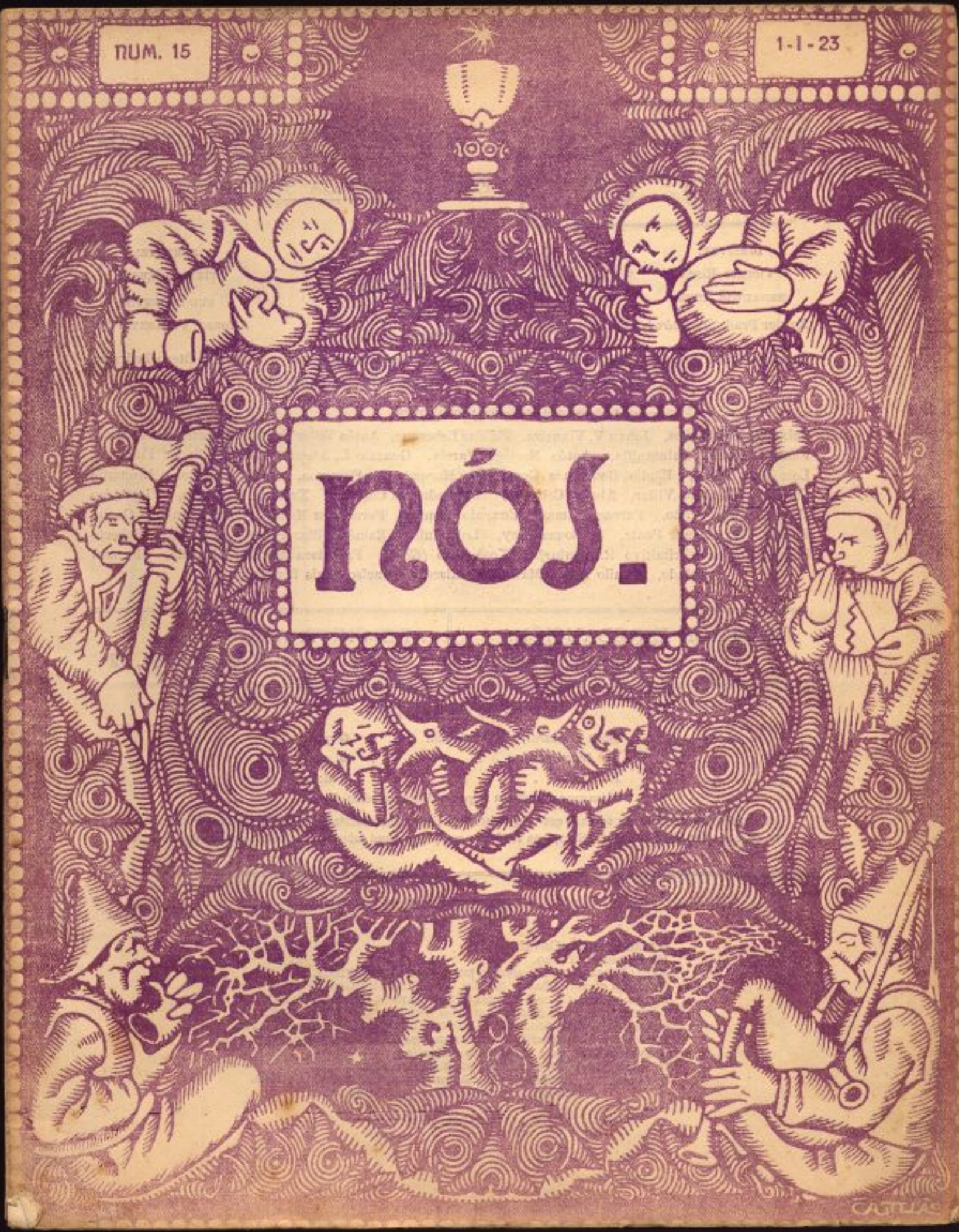

nós.

BOLETÍN MENSUAL DA CULTURA GALEGA, ÓRGAO DA SOCIEDADE "NÓS,,

DIREITOR:
Vicente Risco

REDAUTOR XEFE:
Xavier Prado *(Lameiro)*

SEGREDARIO DA REDAUCIÓN:
Xulio Gallego

XERENTE:
Arturo Noguerol

SUB-XERENTE
Alfonso V. Monxardín,

REDAUTORES:
Ramón Cabanillas, Alfonso R. Castelao, Antón Lousada Diégues, Ramón Otero Pedrayo
Florentino L. Cuevillas, Leuter González Salgado

COLABORADORES:
Teixeira de Pascoaes, Johan V. Viqueira, Philéas Lebesgue, Antón Villar Ponte, Wenceslao Fernández Flórez, Xaime Quintanilla, Antón Noriega Varela, Gonzalo L. Abente, Manoel Banet Fontenla, Lois Peña Novo, Eladio Rodríguez González, Marqués de Figueroa, Antón Palacios, Leonardo Coimbra, Amador Villar, Alvaro Cebreiro, Alexandre de Córdova, Xulio A. Cuevillas, Victoriano Taibo, Xulio Prieto, Farruco Lamas, Euxenio Montes, Fernández Mazas, Souza Aguiar, Cunha Barros, Xan Aznar Ponte, F. Bouza Brey, Lois Huici, Ramón Villar Ponte, Handicap, Roberto Blanco Torres, Primitivo R. Sanjurjo, Xosé Viso *(Goal)*, Francisca Herrera Garrido, Hernani Cidade, Camilo Díaz, Manoel M. Risco. Francisco Luis Bernárdez, etc.

DIREICIÓN E REDAUCIÓN:
Praza do Ferro, 6

ADEMINISTRACIÓN
Padre Feixóo, 12

ABONAMENTO

Doce números, na Península. . . . **6** *ptas.*
Na Arxentina. . . . . . **6** *pesos*
En Cuba . . . . . . **3** *dolars*
Números atrasados **3** *ptas. Número sólto,* **1** *pta.*

Iste boletín non publica mais orixinás que os que foran direitamentes solicitados pol-a Direución.—Tampouco se fai solidario das ideias n-elas emitidas, non sendo dos que por non iren rubrados, enténdese que son da Redaución.

SUMARIO

O pintor Imeldo Corral.
Prosa, por V. Taibo.
Razas loiras e razas morenas, por Jaime Quintanilla.
O teósofo alemán Rudolf Steiner, por Vicente Risco.
Do cançoneiro Colocci-Brancuti, por Manoel Fuentes Canal.
Literatura céltiga: Nosa Señora dos Outeiros, por W. B. Yeats.
Quod nihil scitur, (continuación), tradución de Xan Aznar Ponte.
Seición arqueolóxica: Intento de catalogación dos castros galegos.
Archivo Filolóxico e etnográfico de Galiza.
Os homes, os feitos, as verbas, pol-a Redaución.
Fóra de testo: *Estética da Muiñeira (separabre)*, por E. Montes.
Os caciques (augaforte), por Castro Gil.

MANUEL SEOANE ◆ AXENCIA DE FERROCARRILES
Ponte Mayor. - OURENSE
MADEIRAS LABRADAS DE TODAS CLASES :: :: MÉRCANSE APEAS PRA MINAS

SERANTES E COMPAÑÍA

FARIÑAS E COLONIÁS

Ponte Mayor y-Ourense

XULIO GARCÍA PÉREZ

MÉDECO CIRUXANO

Goberna toda clás de ósos partidos e desgobernados e fai operaceos quirúrxicas

Vota o RAYO X

TELÉFANO 324

SANATORIO QUIRURXICO D' OURENSE

DIRIXIDO POR

DON MANUEL POL PIÑEIRO

CO' A COPERANZA DOS DOUTORES

D. Francisco José Rionegro :-: D. Manuel Bouzo Fernández

Iste estabrecemento está situado na carretera da Lonia, e conta con un compreto gabinete de RAYOS X.

Depósito de madeiras de todas clases pra construción e carpintería en xeneral.

LÓPEZ E RUIZ

Telegramas e Telefonemas
LÓPEZ RUIZ

Codes: A. B. C. 5ª edición
TELÉFONO 198

AVENIDA DE BUENOS AIRES, 31
(Ó lado do Asilo de Ancianos Desamparados)

OURENSE

Postes e travesas pra camiños de ferro :: Serrería mecánica e fabricación de toda clás de caixería.

Casa "PERILLE,,

FERRETERIA :-: LOUZA :-: CRISTAL
MOEBLES ECONOMECOS E DE LUXO
FRABICACION DE COLCHOS PATENTADOS

Vostede pode montal-a sua casa con solo visitar iste estabrecemento, obtendo o maximum d' economia.

Paz Nóvoa, 9 - OURENSE

GRAN "HOTEL MIÑO,,

OURENSE

O ÚNECO DA CAPITAL CON CALEFAUCION CENTRAL
AMPLIAS HABITACIOS :-: COARTOS DE BAÑO
PENSION COMPRETA DENDE 12 A 60 PESETAS

Propietario: GASPAR PEREZ ROBLES

Teléfono 21

Merquen: PLUMEIROS DE RAFIA "PERILLE,,

OS DE MAIS DURA, OS QUE MILLOR LIMPAM, OS MAIS ECONÓMICOS

BOAS UTILIDÁS ÓS REVENDEDORES

FABRICANTE
ANDRÉS PERILLE
OURENSE (España)
Clave A. B. C., 5.ª edición

REPERSENTANTE N - A ARXENTINA
JOSÉ MARTÍN
Calle Venezuela, 926
BUENOS AIRES

NÓS

BOLETIN MENSUAL DA CULTURA GALEGA, ÓRGAO DA SOCIEDADE "NÓS,,

Ano IV Ourense 1 de Xaneiro 1923 Núm. 15

O PINTOR IMELDO CORRAL

Pirmeiro

Imeldo Corral leva trunfado xa, leva imposto a sua arte ó púbrico de tódal-as vilas de Galiza; leva trunfado fora, na América e mais en Madrid. É un artista que ten a sua sona asentada, que ninguén pode xa discutir com' artista. Imos falar da sua arte.

Do que mais tempo pode un estar falando, é d' arte. O estudo da obra d' un artista, e, se cadra, mais ainda d' un pintor, oferce de cote unha chea de probremas. En Galiza, ond' a paisaxe ten unha importancia, ademáis, tan considerabel, cand' o pintor é un paisaxista, oferce ainda mais probremas, e cand' o pintor é impresionista, ós probremas xeneraes da pintura e ós da paisaxe, e da paisaxe galega en particular, temos qu' engader ainda os que nos pon a crise do impresionismo, que é cousa do noso tempo.

Ora, Imeldo Corral é un pintor paisaxista, galego e impresionista. Non pensamos qu' a filiación do Imeldo no impresionismo poda ter grande dificuldade, mais ainda no que hoxe chaman impresionismo, principalmente os seus nemigos—que cando son coscentes, son os que millor defiñen—e que é o conceito do impresionismo qu' ha quedar na hestoria.

A paisaxe

O pintar paisaxe, ainda o lle dar aprecio á paisaxe natural, non é cousa dos antigos tempos, senon cousa moderna. Na pintura, a paisaxe apareseeu na final da Edade Media, coma fondo prás figuras (esceas ou retratos). As paisaxes dos primitivos son vistas no vao d' unha fiestra, de cote moi lonxe de nós, e ademais, son paisaxes de convención, discurridas e compostas, simbólicas ou ornamentaes. Son mais vivas nos primitivos flamengos que non nos italiáns. Antre todos compre isolar e considerar un: Patinir.

No Renacemento, a paisaxe é unha paisaxe convencional d' égloga. A xente quería millor a natureza torturada e contrafeita por Le Nôtre nos seus tristeiros e insulsos xardins, cemiterios da beleza, amostra ben crara do empedernido artificialismo clásico.

Na literatura, os clásicos falan, se cadra, do «ameno prado», ou dos «frondosos arbres», mais achábanse tan lonxe da natureza, que tan xiqueria chaman a unha planta pol-o seu nome. Antr' os antigos, houbo un que temos que pór aparte: Virxilio; mais Virxilio era de sangue celta.

O sentido da paisaxe é cousa moderna. Ainda diríamos mais: é cousa romántica. Xa sei qu' hai quen fala de paisaxes clásicos e paisaxes romántecos, isto ainda na realidade mesma; non hai tal: a Natureza endexamais pode ser clásica, e si ben se pode concebir qu' un artista poida sentil-a paisaxe d' un xeito clásico, o mero feito de sentila, xa é romantismo.

Hoxe na Galiza, tódol-os homes da renacencia galega teñen todos a unha, os ollos voltos car' a paisaxe. Eiquí, en NÓS pubricáronse páxinas maxistraes en col da paisaxe, d' Antón Vilar Ponte e Ramón Otero Pedrayo. Eiquí ten qu' haber paisaxistas: temos a Llorens; Castelao fai tamén paisaxe; temos ó Imeldo Corral. E terán que vir outros. O Imeldo xa vai criando escola.

O granito e mais a y-auga, na terra; as nubens no ceo, caraiterizan a nosa paisaxe, coma fai notar Otero Pedrayo, no seu fermoso traballo *En col da aldeia*, pubricado n-estas páxinas. Da nosa paisaxe tense escrito xa moito: serie ciánica, matiz, tonalidades medias, os verdes, os azúes, os grises infinitos. É unha paisaxe pra pintala no inverno, coas luces apagadas dos seraos nubosos, e as brétemas nas lonxanías, e as rayolas de sol colando por entr' as nubens esfarrapadas. Pra pintala compren ollos afeitos a ollala dend' o berce; compre moita homildeza e moito amor. Non somentes calidás téinicas, senon tamén calidás moraes. Pirmeiro sentila, sentila e amala no mais fondo do corazón, com' un amigo noso que devotamente levaba pra Barcelona unhos cadriños do Imeldo, «pra ter aló unhos anaquiños da Terra».

Porqu' a paisaxe—o que se chama así, en arte—é o aspeuto en beleza d' esta meiga e santa Terra nosa, qu' ademais de s' impor a nós no noso sangue e na nosa vida, impónsenos ainda estéticamente, pol-a sua beleza, pol-o seu encanto que non ten igoal no mundo. Compre amala co-ise amore, ainda minucioso, que fai qu' o Imeldo lle queira ate erguelo á categoría d' obra d' arte ó couce d' un piñeiro cortado. Amor minucioso, de naturalista, porque o xeito d' ollala paisaxe, é o de Collette Willy n-aquela frase:—*Je détaillais la montagne avec un goût étriqué, mesu, de myope et de femme.*

O impresionismo

No noso tempo hai unha tremenda reaición en contra do impresionismo. Temos dediante tres obras nas que s' amorean os argumentos en contra, mais que da téinica dos impresionistas, do seu xeito d' enxergal-a arte: *Der Expressionismus*, de Paul Fechter; *Die Methode des Expressionismus* de Georg Marzinsky, e *Impressionismus und Expressionismus* de Franz Landsberger. Tal é o estado d' esprito dos *novos*. Isto, e as loubanzas ó relambido Ingres. Mail-as obras dos grandes mestres do impresionismo seguen collendo prezos fabulosos no mercado.

Algunhas das cousas que se din en contra do impresionismo non deixa de ter certo valor teórico, mais teno pra levar ós artistas ó primitivismo, si acaso, e non pra xustificar unha arte nova que fai *puzzle* coma Picasso; que cría un mundo novo con pezas de máquina, como Fernand Léger; que deforma as cousas pra poñelas mais feias, como Max Pechstein, e menos mal cando s' ispira coma Kupka, nas preparaciós microscópicas. Os novos pénsanse precursores, cando non son mais que derradeiros. Moi afoutos coa sua metafíseca trasnoitada andan a realizaren a feialdade en arte. Iles botan na cara ó impresionismo a imitanza da realidade, a ebriedade de Natureza, o pór toda a y-alma nos ollos pra catal-a vida d' afora, e querer prendel-o istante que pasa: *o aneudótico*, din iles.

Compre xa reivindical-o impresionismo de tódal-as cousas que ll' apoñen, e donarll' o seu lugar verdadeiro na arte. Non temos incomenente en convir qu' o impresionismo sexa paralelo co centificismo da época positivista; mais o positivismo morto, non é o idealismo, senon o espirtualismo, o que compre ollar. O idealismo comete o vicio supremo—o vicio, o pecado supremo, o pecado de Luzbel, foi a soberbia, e vel' ehí o que é o idealismo: soberbia—o vicio supremo de escindir radicalmente ó home do mundo, criando unha oposición falsa antre esprito e natureza, da que ven agora infeutada a críteca que se fai contra da escola que principia en Monet e chega a Van Gogh. Non diremos tampouco que o impresionismo sexa mais qu' un xeito d' interpretal-a natureza. O de poder pillal-as mais sutís cambeantes da Impresión qu' o ollo recibe d' ela, non será *o probrema*, mais si, de seguro *un dos probremas* da pintura.

D' iste xeito, Monet, d' unha das cousas mais feias que pod' haber no mundo, unha estación do camiño de ferro, podeu faguer unha grande obra d' arte. Porqu' o impresionismo pode sacar d' unha mesma cousa un número indefiñido d' obras d' arte, dígao os doce cadros do mesmo Monet repersentando duas pedras de muiño abandoadas. Cada cousa da natureza é d' iste xeito pr' o impresionista unha fonte inesgotabel; depende da cantidade d' amor qu' o artista poña n-ela.

Por fertuna, a xente eiquí vai ollar as cousas d' Imeldo Corral sen levar dentro dos miolos o prexuizo anti-impresionista e asina, co esprito ceibe, sinxelamente gosta e ademira, e o pintor trunfa e impón a sua arte. Il ten esa sensibilidade analíteca, miuda, amorosa pra tódal-as cousas, do verdadeiro impresionista, e pinta coma ve, e pinta coma sinte. Tampouco il ten prexuizos de bizantinismo metafiseco.

E fai ben.

O pintor

O Imeldo é da aldeia; os seus pais e os seus parentes son da aldeia, e il está soberbio de ser da aldeia e de vir de xente da aldeia. D' ela ven todo o qu' hay de bó en Galiza. Asina, o Imeldo ten dend' o berce os ollos afeitos a ollal-a paisaxe, de vivir n-ela dende meniño. Estábase criando n-il a predisposición a pintal-as cousas

qu' agora pinta; mail-a paisaxe dormentou moito tempo na sua y-alma, enantes de que se fixera pintor. Sen dúbida qu' il amaba a Terra Nai, mais co-ise amor que se non deprocata un d' il nos pirmeiros anos, arrolado un no seu colo, deixándose levar n-il. Ate fará uns once ou doce anos, non emprincipiou a pintar.

O Imeldo emprincipiou a pintar de seu, así da noite pr' á mañá, espontaneamente, sen que lle deprendera ninguén. O Imeldo, com' o Castelao, coma a mór parte dos artistas e dos escritores galegos, é un autodidacto. Deprendeu co-a Natureza. Un día, do celeiro do subcoscente, tódal-as impresións qu' a paisaxe fora acumulando n-il dende qu' andaba no colo, principiaron a sair transformadas en potenza de realización artísteca, os ollos viron, a mau foise afacendo, e o Imeldo foi pintor.

Pintor d' unha gran fecundidade. O Imeldo ten na sua casa do Ferrol un fayado ond' hai centos de pequenos apuntes e de cartós móres cheos de paisaxes, d' anacos de paisaxe, de detalles miudos d' arbres, de penedos, d' augas e de nubens qu' il vai anotando curiosamente, con amor á natureza, e mais ó seu ofisio, estudando con moito tino, con moita pacencia.

Imeldo Corral é un home calado, un pouco metido en sí, qu' aparenta pouco as suas impresións, porque dominase moito, c' un fondo d' humor e ainda de franca alegría silenzosa. Discurre sempre d' un xeito asisado e serio. No vestido, conserva un pouco do antigo tipo d' artista, mais nin ten finximentos, nin rarezas; pinta e, no outro, é com' os mais.

Ama a natureza cecais un pouco mais qu' en xeito de pintor: il colle por asunto un couce d' un pino cortado, un tronco seco, un penedo, e trátao co mesmo coidado e o mesmo qu' unha paisaxe grande, porqu' il sabe vel-o grande que é o pequeno. E esta maneira de proceder, é a millor proba do seu fondo sentido da paisaxe. Se cadra, vese mais o paisaxista n-estas cousiñas que nas grandes, qu' houberan chamado a atención a calquera, namentras que pra éstas compre tel-o gosto especial *étriqué, mean*, que é o que fai ó verdadeiro paisaxista.

O Imeldo trata a paisaxe galega en impresionista. Il busca os matices delicados e infinitos da nosa paisaxe dividindo os tons, pondo unhas ond' as outras as coores puras, ou apenas misturadas, misturadas moitas veces no lenzo ou no cartón, en pinceladas pequenas, coa típica análisi impresionista, carregando moitas veces a pintura ate dar a algunhas partes moito groso, un relevo coma de mapa hipsométrico. Ten unha paleta limpa e brilante de coorista ledo, d' efeitos verdadeiros e sinxelos. Vese n-il dende logo o pintor doado e capaz.

A obra

Dos cadros derradeiros d' Imeldo Corral, os qu' agora espuxo n-Ourense e mais en Santiago, imos falar agora.

Un d' iles temos que por aparte de todos, por que non ten case relación c' os outros, repersentando unha maneira de concebil-a paisaxe, ó noso modo de ver, inteiramente distinta da de tódol-os outros. Titúlase: *A Tarde.* É un cadro que, sendo paisaxe verdá, parece composto, y-estando tratado case com' os outros, parece lambido. É d' un gosto de sentimentalismo século XIX, com' un cromo.

As corredoiras. Eiquí, ó noso modo de ver chega Imeldo Corral ó cumio en sentimento, en espresión, ainda en procedemento. Vimos trés; d' unha, *Onte choveu eiquí;* outra é a que chama *Corredoira da Revolta*, c' un máxico efeito de sol d' unha gran beleza, somentes superada pol-a impresión de terra mollada e de misterio da enantes citada; e por fin outra n-un apuntiño que mereceu as preferencias d' Asorey.

Os *Eucaliptos do Puzo*, é tamén un fermoso cadro. A elegante mancha escura dos eucaliptos, c' unha nota verde craro ó pé, no pirmeiro termo, destacándose no fondo da paisaxe, de tonalidás esvaídas, ten ademáis do que fala ó sentimento, un grande valor decorativo.

Un cadro qu' eiquí gustou moito, foi o titulado *Inverno:* amieiros, dos que somentes se ven os troncos, á veira d' un regato n-un lameiro verde, c' un fondo escuro de montana. É un cadro mais acabadiño qu' os outros e de moita forza sentimental.

Onde se manifesta ben o procedemento, é en *A tronada que pasa*, pintado con pinceladas valentes, en manchas desfeitas, e un dos mellores cadros da coleición.

Citaremos tamén a sinfonía de verdes de *Neboeiro en Magalofes; Casas do lugar*, belo cadro ond' o ceo non entra pra nada no efeito, xa qu' a terra chega ó outo do marco, c' un pino en pirmeiro termo; *A tarde no val*, da que dámol-a reprodución; a montana verde de *Silencio;* o ceo azul de *Aldea de Mandiás*, e a entonación marela de *Sol d' Outono*, en ceo e terra; e a lonxanía de *Montañas.*

Nas mariñas, ainda non chegou Imeldo Corral á maestranza nin á riqueza que nas paisaxes. Mais emporiso ten efeitos verdadeiramente dinos de nota, cousas tan valentes coma *Espuma nas rocas* e *As torres do mar*, qu' amostran ben do qu' é capaz iste pintor. Reproducimos

eiquí un dos dous cadros que sacou do *Areal do Castelo*. É un cadro d' unha gran beleza de tons, mais por disgracia, a fotografía non pode dal-os. Tamén hemos citar *Penas da Morte* e *O mar desde os penedos*.

As mariñas do Imeldo non teñen o fácil encanto dos barquiños, qu' enchen as mariñas cursis, e son un recurso efeitista e sentimental de mala lei. Son mariñas desertas: ceo, terra e mar. No mar, coma na terra, intrésalle a natureza pura e libre, as obras do home—divisións das leiras, casiñas, canastos ou medeiros, que sole haber n-algús cadros—ocupando de cote un lugar de segundo ou terceiro orde. Os barquiños no mar sempre axudan a distrael-a atención un pouco infantíl das xentes, mais eiquí non hai nada d' iso. Eiquí, o mar é o mar, e un mar ben do Norte, com' as paisaxes son ben de terras de brétema.

Derradeiramente

Imeldo Corral ten na sua arte certo elemento sentimental que non sole haber nos impresionistas: un fondo de romantismo qu' está no seu sangue galego, fondo de romantismo que espresa tamén fondamente a paisaxe da nosa Terra.

As paisaxes do Imeldo non falan somentes á sensibilidade sensorial, senon que teñen unha singular potenza evocadora. Métense adentro de nós, e chaman pol-as lembranzas fondas que levamos conosco, e fanas vir, e lembramos tal e tal sitio, e tal e tal paso da nosa vida, e o cadro que temos dediante, énchese de siñificaciós, ainda qu' o pintor tal intención non tivera.

E ainda que non fora d' ise xeito, as paisaxes d' Imeldo Corral teñen emoción, unha emoción leda e sinxela que logo nos colle e nos prende. Imeldo Corral danos a emoción da Terra.

PROSA

O mare é todo escuma, e as naos c' as velas rachadas polo furacán, acóllense a mansedume dos portos.

Ajotado polo balbordo dos peiraes, fuge o mazarico n' un grido acorante e pungente.

As gaivotas, arremuiñadas no furor do vento, voan prestes delca á terra, á cata do acougo da veiga atranquilada.

Mai-Terra, Coraçón, Nao apouvigada por tódol-os ventos, ven, ven conmigo a iste canto de paz da miña i-alma onde entra a raiola morna do teu sol.

A tormenta rachou as tuas velas e estás aterecida polos curiscos nordesíos. Quénta-te ao meu calore. Coraçón, cantando e traballando, namentras a tempestade s' esvai.

En canto amaine, Coraçón, izarémol-as velas, pois hai outros coraços irmaos que nos agardan.

***

De cumio a cumio pindurou o inverno o seu bretemoso capelo, sombrizo e melancólico.

A choiva, multisonora, cai na terra e no mare, no cón e na árvore ispida, e cada pingota é un sonido armónico na polifonia do verde húmido e tamén sonoro.

Eu véxo-te vire escontra a porta do meu coraçón saudoso en tí, vertendo melancolía, dorosa e aleixoada.

Parda de brétema, engoumada e sola, en vao chamache a outras portas onde arde a larada bermella da tua carne en muxicas. Todas ficas choídas!

Os teus pregos non fono ouvidos, que ja hai muitas almas que viven esquecidas da armoñía familiar da tua voz manseliña. Es morta no coraçon dos teus mesmos fillos!

Pois entra si qués, Mai, que tódol-os cantos do meu coraçón son teus, e tua tamén a miña i-alma toda.

Eis o teu fillo.

Eis o teu servo.

Siñora, non son merecente qu' entres na miña cativa morada.

***

O mare bruante escácha-se na riveira absorta, cingida pola cadea lumiosa e liviá das escumas.

E riba das augas, que se debaten na sua tristura, tecen valentes espiraes as longas riolas dos labancos voadores.

A miña Nao navega mare a fora, entre as ardentías ameazadoras que o vento tempestoso ergue.

É como si tódol-os monstros mariños luitasen rejamentes pra lle facere perdel-o seu vieiro; mais conozo o coraçón do piloto, sei como é forte a sua i-alma e ferreño o seu brazo.

Qu' importan os ventos traizoeiros do nordés?

Nos coraçós afoutos mora a esperanza, e entre a mourenza da brétema, enxérga-se ja a luz da nosa estrela, qu'acena arelante c'os seus brazos de claridá.

Só ao seu fulgor nos veremos todos ús.

E ninguén de nós fará todo o seu camiño si non é polo arco de luz da nosa estrela.

***

E il a quén agarda a miña Terra?

Ten tódal-as vidrazas abertas cara ao Atlántico, e a cotío, a juntiña da noite, ve como as naos se perden na apreija misteriosa do ceo e do mar.

E o misterio do seu coraçón énchese de melancolía.

Por iso arastora canta sempre o alalala.

E il a quén agarda a miña Terra?

Espélla-se no mare como unha pícara namorada nos ollos sonriles do seu galán, e a image dos seus cumios, alónga-se tremelante no fondo das augas, a esculcas d'un segredo que magua o seu coraçón.

E il a quen agarda a miña Terra?

O mare canta aos seus pes como un troveiro namorado, e a miña Terra escoita extática o rejo balbor das augas mariñas.

Cando o bruído témero e arripiante da furna tróca-se na mélida dondura das rías, o mare, silandeiro, asenlla o coraçón da Terra, que racha as suas carnes cal si quixera abril-o camiño da sua i-alma e recollel-o segredo qu'o mare mensajeiro ll'ha traguere un día d'aló da longuedade.

E il a quén agarda a miña Terra?

De cedo, na hora do abrente, cando o sol espareje o misterio das brétemas que soñan nos cumes, e as naos parten, canta de cote a alborada, co peito ateigado d'esperanza.

E il a quén agarda a miña Terra?

V. Taibo.

RAZAS LOIRAS E RAZAS MORENAS

Pra JOSÉ GARCÍA ACUÑA

I

Hai unha cencia, nomeada Geografía zoológica, moito intresan'e. Ista cencia, co'a chamada Geografía botánica, terá de s'irmanare cada día mais co'a Antropología.

A Geografía zoológica, estuda o espallamento e distribuzón das faunas no mundo. A Geografía botánica estuda a distribuzón das froras. A Antropología estuda a zoología do home. Pois ben: ¿por que non intentar a creazón da cencia que poidéramos chamar Geografía antropológica?

Hai ja algo mais que tatexos d'ista cencia e ja os sabios fan algo mais que soletrearen n'ela. Dend'os estudos de Trouessart e Wallace mui pouco se ten feito n'iste vieiro científico. Pro o pouquichiño qu'hai, abonda por decontado. A Geografía antropológica é unha cencia de grande futuro, e seguramente será a verdadeira base científica do Nazonalismo.

Europa, considerada dend'o punto de vista da Geografía zoológica está dividida en duas grandes Zonas:

ZONA ÁRTICA
ZONA PALEÁRTICA.

Mais ista segunda Zona, divídese en varias *Sub-zonas*, moito intresantes. No que refírese á Europa, a zona paleártica divídese en duas Subzonas:

SUB-ZONA EUROPEIA
SUB-ZONA MEDITERRÁN.

Agora ben; si trazamos unha liña no mapa da Europa que vaia pol-o Sul da Galiza (da Galiza *geográfica*, comprendendo, pol-o tanto, a provincia portuguesa de Entre Douro e Miño), Sul d'Asturias, Santander e Baskonia, cordilleira dos Pirineus, Alpes e Norte de Italia, Norte da peninsua dos Balkás e un pouco por riba do Norte do Mar Mouro, finando nos Montes Caucásicos, ollaremos que tal liña divide ben craramente a zona paleártica nas duas Sub-zonas nas que fica comprendida Europa: a que fica por riba, Sub-zona europeia; a que fica por baixo, Sub-zona mediterrán.

Pois ben: a *Raza loira* corresponde, percisamentes á Sub-zona europeia. A *Raza morena* á Sub-zona mediterrán, que é, case na sua totalidade, africana.

II

Pol-á coor dos cabelos, os Tipos raciaes da

Sub-zona europeia pódense dividir n' istas variedades:

Tipos de cabelos loiros.
Tipos de cabelos rojos. } RAZA LOIRA
Tipos de cabelos castaños.

Os Tipos da Sub-zona mediterrán divídense d' iste jeito:

Tipos de cabelos mouros.
Tipos de cabelos mouros. } RAZA MORENA
Tipos de cabelos mouros.

III

Pol-os diámetros cefálicos, as Razas do Tipo branco divídense d' iste jeito:

Dolicocéfalos
Mesaticéfalos
Braquicéfalos

Os Dolicocéfalos europeus son grandes de talla, e de cabelos *loiros* ou *rojos*. (Ingreses, escandinavos, finlandeses). SÓ HAI UN GRUPO DOLICOCEFÁLICO DE TALLA PEQUENA E DE CABELOS «MOUROS»: ESE GRUPO FÓRMANO *OS MEDITERRÁNS*, os da Sub-zona paleártica inferior.

Os mesaticéfalos non teñen intrés pra iste estudo, posto que non hai mesaticéfalos na Europa.

Os braquicéfalos de Raza branca divídense en dous Grupos, atendendo á coor dos cabelos:

De cabelos mouros e talla pequena. (Lapós, Ligures).

De cabelos castaños e talla mediana. (Celto-eslavos).

OS ÚNICOS BRAQUICÉFALOS DE RAZA MORENA QUE HAI NA EUROPA NON SON DA SUB-ZONA EUROPEIA, POSTO QU' OS LAPOS PERTENECEN Á ZONA ÁRTICA E OS LIGURES Á SUB-ZONA MEDITERRÁN.

Pódese faguer, pois, o seguinte cadro:

EUROPA
- Zona ártica. . . . . RAZA MORENA.
- Zona paleártica
  - Sub-zona europea. . . . RAZA LOIRA.
  - Sub-zona mediterrán. . . RAZA MORENA.

IV

A RAZA LOIRA atópase, pois na Europa, entre duas bandas de RAZA MORENA: unha, na Zona ártica, que non ten infruencia, pol-o d' agora, na civilización. Outra na Sub-zona mediterrán. A Geografía antropológica terá que faguer costar, pois, que hai na Europa razas europeias e razas mediterráns ou africanas. Terá que faguer costar mais: que en Hespaña, as Razas europeias forman unha pequena minoría, e que o resto é todo él africano. Tamén fará costar qu' os galegos somos europeus pol-os catro costados, e qu' os demais habitantes da Iberia—agás dos que ja fixemos mención—son africanos, tamén pol-as catro bandas.

E a Sociología e a Historia, d' acordo co' a Geografía antropológica, dirán mais: que a *Raza Morena* da Sub-zona mediterrán é oposta antropológicamente, culturalmente e espritualmente á *Raza Loira*.

Que é o que temos sostido ja moitos nazonalistas, e o que ja ten afirmado Risco, con unha verdadeira e cristaíña videncia.

JAIME QUINTANILLA.

O TEÓSOFO ALEMÁN RUDOLF STEINER

PRA LOIS PÉREZ CARBALLA

1

A pirmeira cousa que teño que faguer, enantes d' entrar n-iste estudo, é xustificalo, dárvol-a razón e os motivos de porque o fixen, e mais de porque xusguei comenente de vol-o dar a coñecer. Porque, si coma dí o outro, o saber non ocupa lugar, tamén é certo que compre estabrecermos un orde de preferencia nos asuntos que s' han tratar, e mais n-un boletín coma NÓS, onde tódol-os esforzos parece qu' han concurrir a un fin específico de cultura galega.

E coma cada un está ó qu' está, non quita qu' haxa quen diga que porque m' eu meto n-estas enfonduras, cand' o meu traballo é outro; e aínda coma iso da teosofía ten tantos nemigos, poidera ser que dixeran qu' eu co-elo iba nocer á nosa cultura, metendo nos miolos das xentes vagos ensonos e cousas supersticiosas.

Mais acontece, pirmeiramentes, qu' istes ensonos da teosofía, non son cousa nova qu' eu veña traguer agora, senon que xa están metidos e ben metidos, nos miolos de moitos galegos, e precisamente de galegos das vilas, e aínda as mais das veces, dos mais leídos e escribidos; segundamentes, que no curso d' iste traballo veredes com' istes ensonos e cousas supersticiosas, son tomadas en moita consideración—pol-o menos espeitativa—nos medios mais cultos d' Europa e América. E terceiramentes, aínda poidera ser qu' iste meu traballo servira pr' encamiñal-os inquéritos dos qu' en Galiza picaron n-ise cebo da teosofía e do ocultismo, e mais, se cadra, pra lles amostral-os errados vieiros pol-os que moitos andan metidos, sobre todo si conseguíra atraguel-a atención d' iles car' a certa aititude especial de Rudolf Steiner n-istes asuntos, embora as obras do teósofo alemán non sexan tampouco en tódol-os puntos igualmente dinas de seren recomendadas.

Porqu' acontece que cáxeque tódol-os qu' en Galiza adican atención a istes estudos, siguen mais ou menos as doutriñas das escolas menos serias e que mais adoitan empregal-a paroleira verbosidade dos que pradican na feira pra vender específicos. Recibiron ús estas doutriñas dos libros e boletís teosóficos ou espiritistas qu' andan por Hespaña adiante, mais tamén hai outros moitos dos que a maor parte das veces non se sabe, qu' as deprenderon na América, ond' esta literatura, e precisamente a mais farragosa e insustancial, anda ós montós.

Hai moitos que marchan da aldeia pra América, onde deprenden a se bulraren das bruxas, dos meigallos e dos desconxuros, e a creeren nos espritos. E volven, e xúntanse cos veciños arredor da mesa parlante. Logo recollen tamén as suxerencias d' un ridículo sincretismo relixoso qu' anda por aquelas terras, e dín cousas coma a qu' un de Barbantes lle dixo a un dos redaitores d' iste boletín:—«Eu fixen a miña cultura, leendo alternativamente a Xesús, a Schopenhauer e a Allan Kardec».

N-unha visita que fixen á Cruña e ó Ferrol, fai pouco, quedei asombrado dos progresos qu' elí fixeran a teosofía e o espiritismo. Falárонme dos misterios do Pico Sagro e de moitas cousas mais. O Grupo teosófico Marco Aurelio de Pontevedra é xa unha cousa antiga. Arestora, poda que xa teñan costituído algún na Cruña. Finalmente, non fai moitos meses qu' andiven eu metido n-unha media polémica en col do culto da Vaca Astral na Galiza.

Todo isto ven a probal-a oportunidade d' iste traballo meu, que quer contribuir a enrequentar un aspeuto intresante da moderna cultura galega. Outro día, tratarei de revelar un pouco do que de verdadeiro ocultismo hai na nosa antiga tradicion enxebre.

II

Rudolf Steiner é unha das mais grandes, das mais ilustres figuras do mundo teosófico. Difrénciase da maor parte dos doutrinarios das difrentes sectas teosóficas, en que é un home de forte e grande cultura, de sólida preparación, un verdadeiro filósofo, un home coñecido no mundo culto pol-os seus estudos d' outra clás, un home que non precisaría da teosofía pr' adequerir sona e celebridade. Veleiquí a razón de qu' eu vol-o queira presentar, coma unha seria personalidade centífeca, en contraste c' outros mestres ademitidos correntemente pol-os teosofistas.

Os mais dos d' eiquí, pertencen, ou pol-o menos siguen as doutriñas da Sociedade Teosófica, fundada en 1875 en Nova York, por Helena Petrowna Blavatsky, nobre dona rusa, o coronel americano Henry Steel Olcott, e o escritor irlandés William Quam Judge. Os fundadores d' esta Sociedade pretenden poseel-as claves da revelación teosófica oriental, recollida dos Yogis da India e mais dos Lamas do Tibet.

Ora, son moitos a dubidaren de que a fundadora Helena Petrowna Blavatsky estivera de certo no Tibet; o que parece comprobado é que tal señora non coñecía mais língoa oriental qu' o árabe, e efeitivamente, cando fai citas da literatura india, non son dos téstos orixinás, senon das versiós de Colebrooke e d' outros sabios ocidentás. Digo isto pol-o que toca á autenticidade das fontes orientás das qu' os pirmeiros teosofistas da escola sacaron as suas interpretaciós. Craro qu' hoxe ten a Sociedade Teosófica pandits e eruditos indos qu' a poden sacar d' un compromiso. Non me vou referir agora ó famoso informe do Dr. Hodgson, nin ó asunto de si o *Buddhismo esotérico* e a *Doutrina Segreda* son plaxiadas de certos autores ocidentás. En todo caso, as obras de H. P. Blavatsky manifiestan unha erudición tremenda en cencia, filosofía, estoria, mitoloxía, leenda, folk-lore. relixós comparadas, algo de cábala e hermetismo, e moito de tradiciós masónicas.

Pouco despois da morte da fundadora, houbo un cisma na Sociedade Teosófica: ús fóronse co coronel Olcott e outros con William Q. Judge. Os segundos, dirixidos hoxe por Miss Katherine Tingley, teñen o seu centro en Point Loma (California, E. U. de América), un estabrecimento xúrdio, c' unha chea d' edificios de gusto dudoso, postos n-un precioso parque. Non coñezo ben o desenvolvemento d' esta sociedade. Sei que pra nós ten de simpático o acollemento que fai das leendas céltigas, que teñen ispirado belos cadros a un dos adeutos, o pintor prerrafaelita Machell.

A outra sociedade ten o seu centro en Adyar (Madrás. India ingresa) e tén ó seu frente a Mrs. Annie Besant, antiga oradora de *Fabian Society*, e redaitora da revista que dirixía o famoso William Steal. A ésta foi á que pertenceu algún tempo Rudolf Steiner, que foi xefe da Seición Alemana da mesma.

Mrs. Besant imprimiu á doutriña da Sociedade Teosófica un tinte ben marcado de pietismo protestante e de trasnoltado humanitarismo masónico. Ben se coñece que, coma dixo Salomón Reinach no seu *Orpheus:* «la clientèle de ces prophètes se compose de gens pour qui les tèxtes originaux indiens et bouddhistes sont lettre close». Aínda hai mais: Mrs. Besant, seguindo as doutriñas da fundadora, padrica a fraternidade universal (1.º ouxeto da S. T.) Mais soupo aproveitar en favor da sua patria, a fraternidade universal. Efeitivamente, Mrs. Besant creou na India unhas cantas istitucións encamiñadas á asentar a opresión ingresa, entr' elas unha famosa «Orde dos fillos da India», qu' aparentemente tende ó bó acordo antr' ingreses e indíxenas. Isto valeulle á Sociedade Teosófica o ser decrarada «de utilidade púbrica» pol-o Goberno ingrés da India. O caso é que non hai un nazonalista indo que non combata a Sociedade Teosófica. A politeca d' Annie Besant foi a causa de que Rudolf Steiner s' arredara da Sociedade.

III

A causa principal do Dr. Steiner s' arredar da Sociedade Teosófica, foi a seguinte: Mrs. Besant quería faguer da teosofía unha nova relixión, que, asegún ela, había sel-a Relixión Síntesi, unha sorte d' esperanto relixioso, un sincretismo pueril, enxendro valeiro « oco do cosmopolitismo, igualmente arredado da tradición europeia e da tradición inda. Púxose, pois, a predical-a próisima vinda d' un *Gran Istrutor do Mundo*, encarnación a un tempo do Buddha indo e do noso Cristo, chamado a dar unidade a tódal-as relixiós. Pra preparal-o camiño do novo Mesías, Maitreya Bodhisattva, Mahdi, ou Paracleto, fundou a *Orde da Estrela d' Oriente*, cuios membros levan unha estreliña de prata, de cinco puntas no burato da solapa.

Ora, Mrs. Besant tiña baixo da sua tutela dous rapaciños indos: J. Krishnamurti e J. Nit-

yananda, que lle foran confiados pol-o seu pai, Naraniah. O preceptor d' istes nenos foi o colaborador d' Annie Besant, Mr. Leadbeater, acusado de dar certos consellos inmorales ós seus discípulos, acusación que foi apreciada pol-os tribunaes de Madrás. Pois ben, J. Krishnamurti estaba destiñado pra ser presentado com' o Gran Istrutor do Mundo... Diante dos tribunaes de xustiza de Madrás decrarou Mrs. Besant «que tiña os mais fundados motivos pra creer que Cristo (ou o Señor Maitreya, coma lle chaman no Oriente) dentro d' unhos cantos anos tomaría o corpo do discípulo Krishnamurti».

Todo isto deu lugar á unha violenta campaña nos xornás nazonalistas da India, coma o *Hindu* de Madrás e o *Free Hindustan* de Nova York, sostida por persoalidades ben coñecidas, coma N. Krishnavarna, Myrom Phelps, Tilak, o Dr. Nair, Arabindo Ghosh, etc. Mr. Naraniah, o pai de Krishnamurti recramou xudicialmente contra Mrs. Besant e Mr. Leadbeater, que xa levaran os rapaces a Ingraterra, co gallo de qu' estudaran na Universidade d' Oxford. A proteición oficial que tiña a Sociedade Teosófica por parte do Goberno ingrés, veuse ben crara n-esta ocasión.

Istes escándalos trouxeron coma resultado o arredamento, pirmeiro de Rudolf Steiner e a Seición Alemana. As disidencias principiaron no mes d' outono de 1912. O Dr. Steiner, Segredario xeneral *ad vitam* negouse a autorizal-a costitución de certas ramas, e logo expulsou da Seición ós membros da Orde da Estrela d' Oriente, e por fin, en febreiro de 1913, toda a Seición Alemana arredouse en masa da S. T. e despois costituíu a *Sociedade Antroposófica*. Seguírona as tres ramas da Seición Italiana.

O 30 de xaneiro do mesmo ano, o Repersentante en Galiza do Axente presidencial pra Hespaña, D. Alfredo R. de Aldao, presentou a sua dimisión por discrepancias doutrinás coa outa direición da S. T. Unha vez nada mais falei eu co Sr. Aldao, mais chegoume ben—ademais da leitura d'algunhas das suas obras, escritas baixo os seudónimos d' *Aymerich* ou *Enediel Shatiah*—pr' aprecial-a sua enorme erudición en filosofía, metapsíquica e tradicións ocultistas. Pareceume un ocultista de certo, fondamente versado na Cábala, e d' unha escola moi difrente da dos discípulos de Mad. Blavatsky. Escola da que logo falaremos.

Por fin, o día 30 d' outono de 1913, arredouse tamén da S. T. o Grupo Marco Aurelio de Pontevedra, que fora fundado pol-as predicacións do Sr. Aldao, e que ás veces tiña as suas xuntanzas nas poéticas ruiñas de Santo Domingo, debaixo da pedra d' armas da casa d' Aldao, alí recollida con outras, con curiosas lápidas da época romana e outros ouxetos, pol-os coidados da Comisión de Moimentos.

Todo isto pode parecer que repersenta un arredamento dos que siguen mais ben a tradición ocidental—Steiner, Aldao—da S. T. radicada na India e indianizada de mais. Pro resulta que tamén na India se produciron escisións—esto ademais da oposición dos nazonalistas indos, cáxeque todos ortodoxos indulstas, ou musulmás afiliados á Ahmaddiyah. A mais importante foi a do Babu Bhagavan Dass, insine teósofo bengalí, descobridor, tradutor e editor do *Pranava-Vada*, xoya da metafíseca hindu, home que coñece a fondo toda a vella literatura e a vella filosofía do seu país, e que fixo longos estudos europeos—duas cousas das que ben poucos membros da S. T. se poden gabar.

Bhagavan Dass pertencía á sociedade relixosa Arya Samaj, fundada pol-o Swami Dayanand Sarasvati, pol-o tempo en que H. P. Blavatsky andava pol-a India, e descobriu que tódal-as esencias do vello Direito Aryo—as estudadas por Fustel de Coulanges no seu libro imortal *La Cité antique*—estaban recollidas e sistematizadas com' en ningures, no *Manava Dharma Shastra* (Código do Manú) e que as istitucións europeias non son mais que dexeneracións d' aquil vello Direito Aryo; do que sacou en limpo que a orgaización esencial da Sociedade hindu é moi superior á orgaización da Sociedade europeia, pol-o que a rexeneración da India non está nas importacións ingresas, senon na volta ás fontes limpas da tradición arya, tal e com' están no Código do Manú, e n-outros vellos libros, que na época romántica xa asombraran á Europa inteira. Ideia logo confirmada pol-a proposición do hoxe gran xefe do Nazonalismo indo, o ilustre Gandhi: «Fora a civilización ocidental».

Co-estas ideias, que son as xustas, non podía naturalmente Bhagavan Dass ver con bós ollos os procedementos de Mrs. Annie Besant, e o impersoalismo relixoso dos Arya Samaj, non podía ademetil-o culto persoal da Orde da Estrela d' Oriente. E Bhagavan Dass, cos seus partidarios, arredouse tamén da S. T.

IV

O culto eisaxerado qu' os afiliados á Sociedade Teosófica renden ó seu Mestre H. P. Blavatsky fai que moita xente pense qu' esta señora foi a úneca reveladora da Cencia Oculta no Ocidente, coma se non houbera no mundo mais escola teosófica qu' a que d' ela se derivou.

Mais elo non é certo, porque a Europa posee unha tradición oculta de seu, coidadosamente conservada dend' a alta Edade Media. Esta tradición provén de duas fontes principaes: a Kabbalah, ou tradición esotérica dos xudeus, e a Cencia Hermética dos Exipcios, recollida pol-os gregos e logo pol-os árabes. Aínda unha parte importante da tradición inda, a cencia cecais pre-arya dos *Tantras*, en moitos casos reprobada coma cousa de Maxia Negra pol-os discípulos de Blavatsky, fora traguida á Europa na Edade Media por ise pobo errante e misterioso dos *xitanos, bohemios, zingaros* ou *tziganes*, vidos d'alá, tendo pasado, asegún a sua tradición pol-o Exipto. Istes zíngaros trouxeron co-iles un libro máxico que s' estendeu rápidamente pol-a Europa, aunque mutilado e adicado a outros usos, reducídal-as suas follas de 78 a 56 en Francia e a 48 ou 40 na Hespaña, e perdido por moito tempo o seu siñificado. Iste libro é o *Tarot*, do cal non tivo H. P. Blavatsky senon un coñecemento moi vago e imperfeito.

Esta tradición, conservada pol-os Rosa Cruz da Edade Media, pol-os cabalistas e alquimistas do Renacemento, é da que se recraman autores de moita nota do século pasado en Francia, coma son Eliphas Levi, Pappus, Stanislas de Guatia, Sar Peladan, Charles de Sivry, e outros moitos. Istes teñen pol-o menos unha ventaxa que non teñen os propagandistas aludidos da Sociedade Teosófica; istes non coñecían, os mais d' iles, as vellas língoas nas que están escritos os téstos que comentan. En troques, os cabalistas franceses, a mais da sua seria educación clásica, coñecen perfeitamente a língoa hebraica. Así pudo Fabre d'Olivet escribil-o seu xurdio libro *La Langue hebraïque restituée*, e outros comentar eruditamente o *Sepher Bereschith* (o Xénesi da Bíbria) e mais o *Zohar*.

N-esta escola francesa, qu' entronca cos ocultistas do século XVIII. e anteriores: Court de Gebelin, Etteila, Cazotte, Le Nain, Cagliostro, San Xerman, Clodio de Saint Martin, Desbarolles, Guillerme Postel, etc., etc., debo siñalal-as infruencias de dous persoaxes intresantes: un é o xudeu portugués Martines Pascoaes, mestre do famoso Lois Clodio de Saint Martin, a quen tivo na sua escola de teurxía en Blois; o outro é o gran matemático e físeco polaco Hoene Wronski, que propagou en Francia a filosofía kantiana. De Wronski foron discípulos moitos filósofos e sabios polacos, coma Adam Mickiewicz, mais din qu' o úneco que soupo inteiramente o qu' il pensaba, foi Augusto Cieskowski, o xenial comentarista do *Pater noster*. Eliphas Levi no seu *Dogme et Rituel de la Haute Magie*, indica craramente o que debe a Wronski a escola francesa d' ocultismo.

A esta tradición oucidental hermética e cabalística, é á que en realidade pertence Rudolf Steiner. D' ela recibeu o central das suas intuicións teosóficas.

VICENTE RISCO.

(Ha seguir).

DO CANÇONEIRO COLOCCI-BRANCUTI

CANTIGAS DE NUNEANNES CERSEO

RESTITUIDAS POR MANOEL FUENTES CANAL

Senhor esta coita que ei
non vo-la poss' eu mais dizer;
e pois vos queredes assi,
queroa eu toda sofrer.
¡E Deus mi valha, se quizer!
ca eu ja non lh' o rogarei,
pois vejo que non mi-a mester!
Ca muitas vezes lh' o roguei,
e nunca me quisso valer;
(e) pois non poss' al fazer i
faça de miu seu prazer!
¡E Deus mi valha, se quizer,
ca eu ja non lh' o rogarei'
pois vejo que non mi-a mester!
E pero m' eu vejo meu mal
e mia mort' ond' ei gran pavor
amar-vus-ei mui mas ca mi,
entanto com' eu vivo for!
¡E Deus mi valha, se quizer
ca eu ja non lh' o rogarei
pois vejo que non mi-a mester!
E pois me contra vos non val

ESTÉTICA DA MUIÑEIRA

POR

EUXENIO MONTES

(CONCRUSIÓN)

dos eidos estéticos onde as artes se pousaron

gramente. Por iso cada definición apaña un

corpo mutilado e adicado a outros usos. o gran matemático e fiseco polaco Hoene Wrons-

Sechon esta solta que si *¡E Deus mi valha, se quizer*

A MUIÑEIRA DANZA CRÁSICA

Reivindicamos pra danza a corporeidá d' un arte autónomo impuxémoslle como pirmeira obriga a de se topar asi mesma, espallando, cos músculos contreitos, o que n-ela houbera das demais artes, dixemos, ó cabo, que a danza, ó xeito das cobras místicas, tén comenzo e remate sin saír da sua anelada lonxitú. Tratámola como á lírica, á arquiteutura, á música.

Agora ben; cada sorte de arte tivo, sin perder sua persoalidá por iso, desenrolo mellizo os outros. Cada vento estético abanou, a un tempo, a todos, por iso a danza tivo evoluzón idéntica á da lírica, á da arquiteutura, a da música.

Unha danza específica, podrá ser situada n-un dos eidos estéticos onde as artes se pousaron sempre. A muiñeira, ademitirá a incrusión no crasicismo on no romantismo. Pra nós é un dos mais enxebres eixempros de crasicismo, pro, pra probalo, teremos denantes que fixar os conceutos do crásico e do romántico.

Canto mais s' afonda na histórea do arte, mais se un convence de que esta sístole e diástole se repite invariabelmente a través do tempo. A un momento crásico sigue outro romántico d' iste momento romántico é outro crásico herdeiro, inda qu' iste segundo romantismo non sexa como o denantes por razón da esprencia que o fai aporveitar os crásicos conquerimentos. E nada mais que crasicismo e romantismo hai. Quixo iventarse unha terceira fórmula, o barroquismo, pro, pra os estetas non superficiaes, o barroco será sempre a edade rapazil do romantismo.

Vexamos agora que é o que é o crásico. Moitas son as definizós que do crasicismo se enxergaron, moitos os distingos que se fixeron. Si hemos ser sinceiros, recoñoceremos, qu' istes probremas non entregan os seus segredos integramente. Por iso cada definición apaña un cacho, mais non ó todo.

Cando Xan Paulo quere separar crasicismo de romantismo recurre a difrencias de intensidá: O crásico é o prástico, o romántico o vaporoso. Ó pronto isto casi nada nos dí, ben ollado, non embargante, isto dinos moito. Oponse o prástico ó vaporoso, prástico ten pois, eiquí, un senso de concreción, de determiñación.

O PAISAXE

Sen dúbida cando mellor palpamos que é a falla de concreción o síntoma mais carauterístitico do romantismo é o considerar o paisaxe. O paisaxe, non-o esquezamos, a descoberta do paisaxe, foi o gran invento romántico, a aportación dos románticos ó reino da sensibilidá. ¿E que é o que pol-o pronto, nos revela un paisaxe?

Situados ante o paisaxe o que denantes que nada notamos é a falla de límites. Un amigo nos acompaña n' un paseo. Súpetamente o amigo dinos: «Que fermoso paisaxe», nós, entón, ficamos indecisos c' un pouco de desorientación. ¿Qué paisaxe? perguntamos. Entón o amigo reprícanos: «iste», facendo coa-mau un percorrido, pondo fitos na terra, encadrando co índice, esgazando voluntariamente no inconcreto paisaxe un paisaxe concreto.

Sería argumento inocuo o de que ás veces iso mismo nos contece carón das figuras. Ás veces, pro non sempre. Cabe ter, carón d' un, unha figura isolada, soya; n-iste caso a pergunta non ten razón de ser. Mais no paisaxe a pergunta e indispensabre. A figura pode estar soya ou con outras, o paisaxe está sempre en multitú.

Sabemos, pois, que o pirmeiro que se nos dá, carón do paisaxe é non saber cal é, e ademais, que o oposto ó paisaxe, invento romántico, é a figura, invención crásica. Os puntos suspensivos, expresouse, son románticos sempre.

META E MAIS MÉTODO

Tense dito tamén que romantismo é exaltación. Certamente os románticos son exaltados, mais os crásicos poden sel-o tamén. O quid consiste en que a exaltación pro romántico é a meta e pro crásico é o método. Tódal-as obras románticas tenden á exaltación, e a exaltación está na obra mais que no artista, cecais porque a obra é sempre humán, namentras que entre os crásicos a exaltación é anterior a obra, e fica repregada dentro d'il. O cabo romantismo é adoutar os medios como fís, é unha trasposición de termos.

Sin unha exaltación, sin un amor, a obra de arte é inconcebibre, mais a exaltación se non debe refrexar na obra, debe quedar no home e non chegar ós ouxetos. O romántico leva ó ouxeto a sua exaltación interior, ó crásico non. Permanece distinto do ouxeto e a prudente alonxamento d'il. Non é crásico Parménides cando escribe que o pensado e o que pensa deben ser todo un. Non: o pensado e o que pense son dous. Crasicismo é expeutación, esto é, crasicismo é actitú.

A confusión a que aludimos trasparéntase na obra romántica no senso da falla de armoñía e mais unidá. Valeiramente se tentará topar un eixe principal de referencia arredor do cal a obra se forme. Unhas partes, de natural carauter adxetivo, adequiren rango de sustantividá. Lonxe nós de coidar, como Walter Pater, que o accesorio debe ser suprimido. Non; compre o accesorio, mais a condición de que esté como tal accesorio e non pretenda ser principal. Na obra de arte o pirmeiro é a ordenación, a xerarquía. A obra de arte é unha sociedá estética que ten que ter, xa que é sociedá, supeditacións e crases. N'isto estaban no certo os preceutistas.

Por razón d'esta falla de orden, non hay, na obra romántica a sinxeleza precisabre. Pol-o contrario a obra crásica non o é, mais que cando é sinxela. A norma que Pericles espallou pol-o craro aire grego encadra e defiñe a obra de arte. Agora; respeuto a como se ha entender a sinxeleza temos que decir qu'inda os estetas do crasicismo teñen andado un pouco trabucados, e hastra, ás veces, quixeron a obra de arte tan sinxela que fose expectral, logo, non sólida.

En col do asunto ten Chesterton unhas verbas que cuidamos xustas e suxestivas. «Un delito é como calquera obra de arte. Non se estrañe vosté do que digo: os crimes e mais os delitos... toda obra de arte de Deus ou do demo ten un elemento indispensabre que é a sinxeleza esencial, inda cando no procedimento haxa compricación. Asina no Hamlet, por eixempro, os elementos grotescos, o sepultureiro, as frores da moza tola, a fantásteca elegancia de Osric, a marelez da aparición meiga, a verdecente calivera, todo é como un remuiño arredor de unha sinxela figura de home vestido de negro.»

Do mesmo xeito na muiñeira, obra non de Deus nin do demo, sinón dos homes d'istas nosas terras noroestes. Os inquedos pasos do comenzo, cando os bailarís esgarabellan e revoltan, aquiles outros en que tecen madeixas que xamais romatan, o momento elástico en que as parexas adiantan e atrasan abríndose e cerrándose, tal un inxenuo acordeón, tódol-os movimentos, en fin, non son mais q'unha longa elipses preparatoria do sinxelo auto d'un home que anda detrás d'unha muller. Pro nin demasiado lonxe, que xa non sería diálogo, nin demasiado preto que sería erotismo, en diálogo casto, gardando as distancias que é a muiñeira a danza de gardal-as distancias.

APORTAZÓN DE GALIZA Á I-ALMA CÉLTIGA

A muiñeira nasceu entre os toxos, nos montes; a muiñeira é danza de montaña. As danzas dos montes acostuman a ser paseniñas, repousadas, calmas, namentras as dos vals son axitadas, ferventes, tolas. Repousada e calma éo a muiñeira en grado forte. ¿Como entre os montes, onde a natureza doise de outura e de vértigo e puxanza, o baile é afincado e mais crásico?

Temos eiquí un caso craro e perciso de arte que reauciona contra o medio. Taine, tamborileiro maor da teoría do arte produto do medio, tomando ó pe da letra a Montesquieu, no soubo ver que en moitas ocasiós un arte se orixina como reaución contra il, o que, craro está, non quere decir que non sexa por il influído. Riell e sobre todo Worringer, de quen agora se van a traducir ó castelán suas obras, mostraron casos enxebres. Wovringen insiste sobre o siguente: Exipto é terra chan e de amprias pranicies. Carón do ollo exipcio ábrense longos e imáns hourizontes. Pois ben, nos tempros exipcios a multipricación de columnas e carauterística. En medio dos hourizontes amprios o arte fabrica un hourizonte estreito. O tempro exipcio padece de fobia ó espacio valeiro.

Casos semellantes temos no arte noso. Un d' iles é a lírica irruptura, forte, ofensiva, latigante nascida n' un medio de dozura, de resiñación que presenta sempre os hombreiros encolleitos. Outro caso, mais palpabel inda, é iste que denantes señalamos, da muiñeira, grandiosa aportazón do pobo galego ó crasicismo propio da i-alma céltiga.

Deus nen mesura, nen amor
que vus ei des que vus vi,
amar-vus-ei sempre senhor.
¡E Deus me valha, se quizer,
ca eu ja non lh' o rogarei
pois vejo que non mi-a mester!

Cantiga de refram: 4 (4*3) en 4 (5*2)-Octosílabos. Coplas parcadas c' unha *palavra perdida* nos 3.º versos, a qual liga tódal-as estancias: *abcb* DAD, on *abc. bd* AD.—Rimas longas: *ei (a) er (b) i (c)* no grupo I; e *al (a) or (b) i (c)* no II; e *ei* (A) *er* (D) no refram. O copista marcou o refrám no sexto verso, a pesar da ausoluta igualdade do 5.º de cada estrofe e da orde das rimas.

Agora me quer' eu ja espedir
da terra e das gentes que i son.
U mi Deus tanto de pesar mostrou,
e a pesar de m' ir alhur guarir
E a Deus gradesco porque m' eu vou.

Ca (a) meu grad' u m' eu d' aqui partir
con seus desejos non me veeram
chorar, nen ir triste, por ben que eu
nunca presesse; nen me poderan
dizer que eu torto faç' en eu fogir
d' aqui u me Deus tanto pesar deu.

Pero das terras averei soidade
de que m' or' ei a partir despagado;
e sempre tornará o meu cuidado
por cuanto ben vi eu en elas ja;
ca ja por al nunca veerá
nulh' om (e) ir triste nen desconortado.

E ben digades, pois m' eu vou, verdade,
Se eu das gentes algun sabor avia
ou das terras en que guarecia,
Por aquest' era tod' e non por al;
mais ora ja nunca me será mal
por me partir d' elas e m' ir mia via.

Ca sei de mi
quanto sofri
e encobri
en esta terra de pesar

Como perdi
e despendi
vivend' aqui
meus dias posso-m' en queixar.

E cuidarei
e pensarei
quant' aguardei
o ben que nunca pud' achar.

E (s) forçar-m' ei
e prenderei
como guarrei
conselh' agor' a meu cuidar.

Pesar
d' achar
lugar
provar
que' eu veer se poderei

o sen
d' alguen
ou sen
de ben
me valha, se o eu mi ei!

Valer
poder
saber
dizer
ben posса, que eu d' ir ei

D' aver
poder
prazer
prender
poss' eu, pois esto cobrarei

Assi querrei
buscar
viver
outra vida que provarei
e meu discord' acabarei.

Descordo, según o propio autor di no derradeiro verso. Costa de duas partes desiguaes: o corpo da cántiga, con 4, 5 versos, e unha estensa cauda de 41 versos que se subdivíden en: 2 (3*1), 2 (3*1) e 2 (4*1), 2 (4*1), (1*2*2). O corpo ofrece decasílabos, e consta de catro estrofes, repartidas en dous grupos un tanto diferenciados. A orde das rimas, que son agudas, é no grupo I: *abcbac; ir, ou, ou ir, ou, ei*, II: predominan as graves, c' unha verba perdida no verso inicial: *deff: ade, ado*, e na 2.º e *ade, io, al* na 4.º A cauda componse tamén de dous grupos distintos de coplas seguidos d' unha *fiinda:* I versos de 4 e de 8 *a a a b a a a c c c b c c c b* con rimas longas: *ar ei ei er*. A *fiinda* repite os versos e consonancias d' ambas series [menos *a d*] apresenta un verso de 4 dous de 2 e dous de 8: *c b c c c*.

LITERATURA CÉLTIGA

NOSA SEÑORA DOS OUTEIROS

Cand' éramos meniños, non dicíamos: «coma d' eiquí ó correo» nin: coma d' eiquí á cortadoría ou á tenda», senon que midíamos polo puzo cuberto do souto, ou polo tobo do raposo no outeiro. Nós éramos entón de Deus e das suas obras e mais das cousas vindas dos días antigos. Nonos houbera asombrado vérmol-os pés brancos d' un anxo por médeo dos choupa-rros brancos nas montañas, porque nós coñe-cíamos n-aquiles días o imenso desespero, o amor insondabre—todo humor eterno—; mais agora, a rede está orredor dos nosos pés. Algun-has millas ó leste de Longh Hill, unha rapaza nova protestante, qu' era a un tempo bunita de seu e lindamente vestida d' azur e branco, viña de vagar por antr' os chouparros da montaña, e teño unha carta súa onde conta coma atopou unha tanda de nenos e viu a ser parte do seu soño. Cando pirmeiro a viron así n-un pronto, botáronse coa cara na terra coma collidos d' un gran medo; mais ó cabo d' un pedazo, outros ne-nos viñeron xuntarse a iles, e iles erguéronse e seguírona cáxeque bravamentes. Ela decatouse do medo, e de pronto, detívose e tendeu os bra-zos. Unha neniña botóuselle n-iles berrando: «Ay! vostede é a Virxe da imaxe!» «Non», dixo outra qu' á sua vez s' aprosimou, «é unha fada do ceu, porqu' é da coor do ceu». «Non, dixo unha terceira, «é a fada que sai dos estraloques, que se fixo grande». Os otros nenos, apesares, aseguraban qu' era a Virxe, porque levaba as coores da Virxe. O seu bó curazón protestante turbouse moito; fixo sentar ós rapaces acarón d' ela e quíxolles espricar quen era, mais iles non quixeron comprender nada. Vendo que non servía de nada seguir, perguntoulles se tiñan ouvido falar de Cristo. «Sí», dixo unha, «mais nós non lle queremos porque sin a Virxe, mata-ríanos». «Dígalle que sexa bó pra mín», díxoll' outra no ouvido: «Il me non deixaría chegar a Il, porque o papai dí que son o deño», esclamou unha terceira.

Ela faloulles moito de Cristo e mais dos Apóstoles, pro ó cabo, interrumpiuna unha vella armada d' un pau que ó tomala por unha aven-tureira a caza de prosélitos, botou d' elí ós rapa-ces apesares d' iles dicir qu' era a gran Raíña do Ceu que viñera a pasear pola montaña e ser boa pra iles. Cand' os nenos se foron, ela seguiu ca-miño, e cando tiña andado unha médea milla, a nena que chamaban «o deño» saltou do gran focho, perto do sendeiro e dixo qu' ela podería creer qu' era «unha dona coma outra» si era que levaba «duas sayas», porque «as donas sempre levan duas sayas». Ensiñoulle as «duas sayas» y-a nena foise coas orellas gachas, mais unhos minutos mais tarde, volveu saltar do focho, e berrou furiosa: «Papai é o deño, mamai é o deño y-eu son o deño, e vostede non é mais q' unha dona coma outra calquera»; e despois de lle tirar unha presa de coios e lama, marchou co-rrendo e saloucando. Cand' a miña linda protes-tante chegou á casa, decatouse de que perdera as borlas da antuca. Pasado un ano, atopouse por casualidá na montaña, vestida c' un sinxelo vestido negro, e atopou á nena que pirmeiro lle chamara a Virxe da imaxe, e viu as suas borlas penduradas no pescozo da nena e dixo: «Eu son a dona que viches o ano pasado e que vos falou

OS CACIQUES (augaforte) por Castro Gil

de Cristo». «Non, non é verdá! non, non é verdá! non, non é verdá!» respondeu apaixodamentes a nena. E despois de todo, non era a miña linda protestante, senon María, Estrela do mar, a que de cote se pasea na tristura e na beleza por tanta montaña e por tanta ribeira, a que botara aquelas borlas ós pés da nena. É de verdade comenente qu' os homes lle recen, a ela que é a nai da paz, a nai dos soños, a nai da pureza, que lles deixe ainda unha horiña pra faguel-o ben y-o mal e pra contempral-o vello Tempo rezando o rosario das estrelas.

W. B. YEATS.

(Trad. de V. R.)

QUOD NIHIL SCITUR

TRADUCIÓN DE XAN AZNAR PONTE

(Continuación)

A cencia non é outra cousa qu' unha interna visión. S' a cencia é un fato de concrusións, iste libro ten moita cencia. Tí eres protervo: has dicir que cecais ten a cencia escrita, conforme a aquelo de que, unha cousa é o termo vocal, outra o escrito e outra o mental. Non entendo. Mais concédoo, non embargante. Que se sigue? Que nin tí nin eu sabemos nada. Proba isto Esopo, que posto pra vendelo antre dous compañeiros d' escravitude, un gramático e outro retórico, interrogado o derradeiro sobr' o que sabía, respondeu: «nada». De que xeito foi isto? Porque dixo: «o gramático e mais o retórico non me deixaron nada pra saber»; pois aquiles interrogados enantes sobr' o que sabían, responderon: que sabían tódal-as cousas. Asina, según tí, iste libro sabe moito, aquil ainda mais, e tódol-os outros do mesmo xeito; logo nada queda pra deprendermos nosoutros.

Sigo pra diante. S' houberan dito qu' a cencia é un aglomerado de moitas cousas na mente, sería millor; inda que non inteiramente verdadeiro. Pois a cencia soilo pode sere d' unha cousa. A cencia é somentes de cada cousa por ela mesma, non de moitas cousas a un tempo; do mesmo xeito qu' a visión é-o d' un ouxeto úneco, pois se non poden ver perfeitamente duas cousas simultaniamente, do mesmo xeito que se non poden entender duas ó mesmo tempo, senon unha despois da outra. D' eiquí que se diga qu' o sentido apricado a moitas cousas, é menor pra cada unha d' elas. Mais, do mesmo xeito que tódol-os homes pol-a especie, ou millor pol-o nome, son un só, asi tamén a visión dise que é unha, anque o sexa de moitas cousas, e as visiós sexan moitas en número: así a Filosofía dise que é unha cencia, anque sexa contempración de moitas cousas, cada unha das que ten a sua propia contempración, e a cencia de calquera cousa despois da contempración é unha.

Mais non é certo isto mesmo, qu' a cencia sexa un cúmulo de moitas cousas na mente, o qu' ineptamente pensan moitos, chamando doutos a aquiles que teñon visto e ouvido moitas cousas que poden recitare aixiña xa na mesma cencia, xa en cencias distintas; cando mais ben socede qu' o que quer abarcalo todo, pérdeo todo; unha cencia abonda pra todo o mundo, e todo o mundo non abonda pr' a cencia. Pra min, a cousa mais pequena d' iste mundo, é d' abondo e ainda de mais pr' estudar por toda a vida inteira e non espero poder chegar a coñecela.

Como pasa logo qu' un home só poida chegar a saber tantas cousas? Pol-a contra créeme a mín, son moitol-os chamados, e poucol-os escollidos; por tí mesmo podes esprimentalo, oservando algunha cousa, un verme, si queres, a sua y-alma: nada podes deprender. Confeso que compre qu' unha cousa estea no esprito pra qu' alguen a seipa; mais isto non é cencia, senon memoria; do mesmo xeito qu' a visión non é a xuntanza d' imaxes nos ollos, (s' a visión se fai asina) anque sen esas imaxes a visión non poda esistir. Pois vemos qu' aquiles qu' imaxinan fixamente algunha cousa, nada sinten de calquera cousa que s' ofreza ó seus sentidos, anque entón s' impriman tamen as imaxes nos seus ollos e nos seus ouvidos.

É por esta mesma razón pol-o qu' afirmaban que tódal-as cousas están en nós. Pois de que modo, dín, coñeceríamol-as qu' están fora de nós? Tódal-as cousas por tanto están en nós, re-

volvendo n-elas, atopámol-as, e isto é saber. Mais engánanse de mais. En pirmeiro lugar, afirman que en nós está o burro (cecais estea n-iles) o león e os demais animás. Mais coma se pode facer qu' eu estea no león e o león en mín? É unha quimera que tí finxiches.

Ogallá nos probasen que sabemos algo; pois entón concederíamoslles a consecuencia, ou sexa que nada se pode saber que non estea en nós. Tódal-as cousas se saben, logo todas están en nós. Agora, empero, a maor é dudosa; a menor falsa. Como logo, podes concruir?

En segundo lugar, arguyen mal, si pensan qu' abonda pra que seipamos algo qu' as cousas sabidas estean en nós. Inda qu' isto fose conducente, se poidera ocurrir, non se seguiría d' eiquí que tódal-as cousas estivesen en nós, senon o contrario, pois están en nós, o corpo, a y-alma, o entendemento, as facultás, as imaxes, e outras moitas cousas, que de ningún xeito podemos coñecer perfeitamente; mais esta cuestión de si tódal-as cousas están en nós, tratarémola exprofeso. Agora abonda ter tocado o que poida servir pra cuestión tratada.

Non son as cousas ou as imaxes esistentes en nós as que fan ou costituyen a cencia, mais énchese a memoria co-elas, e dempois son contempradas pol-o entendimento. Tamén deduzo d' eiquí que moi trabucadamente chámase á cencia un hábito. Pois iste é unha calidade difícilmente alterabre: a cencia non é unha calidá, a non ser que queiras chamarlle calidá, á visión; senon que é un auto simpre da mente que xa na pirmeira intuición pode ser perfeito, non permañece senon en canto está no esprito, do mesmo xeito qu' a visión. A imaxe d' esa contempración e coñecemento que se fai pol-a mente, é mandada á memoria, e queda n-ela retida, si queda ben fixada, dícese hábito, si non disposición.

Esas cousas serán propias da memoria, non da cencia, si se volven a traguer, entón dirase lembral-o que se sabe, non saber: a non ser cando aquelo se contempra, así coma o que conta o que viu non-o vé. Dícese non embargante, que moito sabe o que garda na memoria o sabido porque xa o soupo enantes, e pode sabelo cando queira, pois c' un pequeno esforzo, mirando pr' as cousas enténdeas, por que xa antes as entendeu. D' eiquí resulta evidente qu' o hábito de moitas cousas na memoria non se di cencia, a menos qu' haxan sido antes coñecidas pol-o entendemento. Mais o noso saber (ou maravilla!) decía Platón que non era mais que lembrar, ou sexa, qu' a nosa y-alma enantes de ser nós sabía tódal-as cousas, e esquéceas todas cando s' afunde no corpo, e pouco dempois com' espertada pol-a morte, lémbrase de todo.

Mais perdoe o sapientísimo filósofo, isto non é mais qu' unha agradabre fiución non confirmada pol-a esperencia nin pola razón, o mesmo qu' outras moitas cousas que soñou sobre da y-alma, com' amostraramos no tratado *De Anima*. Aristóteles refutou moitas veces iste erro deixando as suas razós que poden ser lidas nas suas obras; coma pertence ó noso asunto, digamos algo en col d' elo.

Si Platón houbera dito qu'il vira a sua y-alma denantes d' haber entrado no corpo sabendo tódal-as as cousas cecais houbera creído, e entón non sería home, senon pantasma ou sombra. De certo qu' eu non sei as cousas que foron antes de mín, no que vexo, creo á forza, mais com' hei de creer nos teus sonos? Dí: a y-alma, antes d' entrar no corpo, sabía ou non sabía? Non dis isto. Entón ou a cencia da y-alma era soilo lembranza, ou non. S' era lembranza recibiuna d' outra y-alma qu' había n-ela que xa enantes d' estar n-ela o sabía todo.

E sobre d' esta perguntarei de novo: seu saber non sería lembranza? Lévote así ate o infinito. Si non é por outra y-alma qu' ela se lembra, senon por si mesma, entón tiña esquecido antes: por qué? E si se tiña esquecido enantes, de qu' este socedese, seu saber sería tamén lembranza? Outra vez lévote ó infinito. S' o saber da y-alma non era lembranza, cecais perdeu o seu saber cand' entrou no corpo? Se non-o perdeu sabe o mesmo qu' antes. Mais antes asegún tí o seu saber non era lembranza.

Si pol-a sua inmersión no corpo coma dis coma s' estivera asustada d' habitar un novo domicilio temporalmente permañece esquecida de si mesma lembraríase despois d' aquelo qu' esquecera mais non o sabería de novo; do mesmo xeito, que nós esquecidos das cousas que sabíamos lembrámolas, mais esta lembranza non é saber.

Si se perden por compreto xa se non poden lembrar. Pois só lembramos aquelas cousas qu' ainda están na memoria ou na maxinación, mais que se non ofercen ó pensamento; por isto n-algunha ocasión escitadas por algunha cousa semellante ou pol-as consecuencias d' outras saen á pantesía e lembrámolas porque xa denantes estiveran n-ela.

S' estiveran compretamente borradas non habería lembranza senon unha nova impresión coma lle pasa a aqueles que por enfermedade caen no esquecemento do seu propio nome, e si ocurrir qu' o deprenden dempois non dirás qu' o lembran; pois o mesmo vulgo dí qu' o teñen por

olvido e por iso hai qu' enseñalos de novo coma se foran nenos; e iles mismos negan ter sabido outrora aquelo que il' enseñan. Saber non é pol-o tanto lembrar.

Ademais sempre que lembramos, decimos: isto tiñao esquecido, agora lémbrome qu' así pasou. S' esto acontecese á y-alma que só lembrara, o neno diría o ser ensiñado: eu xa sabía isto, agora lémbrome. Agora ben que neno é o que dí isto? Ademais s' a y-alma sabía enantes de se xuntar co corpo despois será ela a que sabe non o home. Mais, non é ausurdo dicir qu' a y-alma sabe?

Pol-o derradeiro fagámol-o asunto mais craro pois a cuestión versa sobr' o nome. Ou saber e lembrar sinifican igual ou non. Igual non, posto que non usamos indifrentemente unha verba por outra. Eu non dúbido que tamén os cás lembran, pois non hai moito pegueille a un adrede e despois d' iso sempre que me ve ladra, lembrándose dos golpes. Mais, quen dirá por isto qu' os cás saben? Cecais por mor d' Aristóteles non queiras conceder qu' os cás lembren; mais d' isto falaremos logo. Lembran de certo as mulleres e mais os nenos, e mais nada saben. Hasta todos nós lembramos mais nada sabemos. S' esas verbas non sinifican igual, porque as tomou Platón no mesmo sentido? S' algunha d' elas é superior á outra, porque non engadeu algunha difrencia que restrinxese o seu sinificado? Efeitivamente, o home é un animal, mais non-o é il sollo, que tamén o é o cabalo; por isto engadimos a iste a verba cadrúpedo e a aquil a verba bípedo. Non sinifican pois igual; logo saber e lembrar son cousas distintas. Nada mais d' esto. Imos a outra cousa.

(Seguirá)

SEICIÓN ARQUEOLÓXICA

INTENTO DE CATALOGACIÓN DOS CASTROS GALEGOS

Qu' os castros galegos, a pesar de contar c' unha abundante bibliografía, non están ainda ben estudados demostra-o o feito, de que na hora presente, non se sepa nin o seu número nin a época aprousimada da sua costrución, nin o ouxeto pra que foron erguidos, nin moito menos cal pudo ser o pobo qu' os ergueu.

Pra o señor Ballesteros os castros son da época do bronce; pra o señor Bosch Gimpera perteñecen o posthallstattico español. Pra us son simpres refuxios ou lugares de culto; pra outros especies de castelos dos xefes dos clans ou verdadeiras poboaciós fortificadas. Os celtistas din que foron edificados pol-os celtas; os non celtistas que foron os bascos, os ligures ou os iberos quen os ergueron, e ninguén da d' unha maneira segura un dato certo de cronoloxía ou d' etnoloxía.

Y-esta lamentabre confusión nace de qu' os esforzos xenerosos e intelixentes dos arqueólologos que de castros se teñen ocupado, tropezaron sempre co' a falta d' estudios direutos e suficientemente numarosos pra poder formar un xuicio seguro.

Craro está que pra remediar iste estado de cousas, o ideal sería emprender a escavación sistemática do mor número posibre de castros, pero é ista unha labor qu-a mais de precisar diñeiro d' abondo e tempo de largo, hase d' enredar o día que s' emprenda en tódal-as dificultades qu' a codicia y-a iñoranza podan atravesar ó seu paso.

Así é que deixando pr' os que tras de nós veñan tal tarea, imos precurar facilitarlles o camiño no posibre, intentando n-ista revista a formación d' un catálogo de castros galegos, onde unha vez terminado, podase alcontrar o número esauto dos agora esistentes, a sua situación, mensuras, xeito das defensas, forma, etc. E a mais d' elo unha referencia relativa a restos d' edificaciós qu' afroren na terra, ouxetos que n-iles se teñan atopado, ben por causas fortuitas com' a consecuencia da busca de tesouros, tantas veces prauticada pol-os nosos paisanos, precurando, naturalmente, unha rigurosa comprobación d' istes últimos estremos.

E como semellantes traballos é a causa do gran número de castros esistentes, moi superior ás nosas forzas, diriximos dend' aiquí un rogo a todos aquiles, que com' os señores Maciñeira, Arias Sanjurjo, Castillo López, e Amor Meilán teñen ben demostrada a sua competen-

cia n-ista cras d' estudios, pra que presten o concurso do seu saber e da sua esperencia a ista obra, ó noso xuicio, tan necesaria pra un bó conocimento da Galizia preromana.

Núm. 1.—CASTRO DE BERREDO

Situación.—Na parroquia de Berredo, auntamento da Bola, provincia d' Ourense. Está colocado no cume aplanado d' un monte que, amais de dominar toda a veiga de Celanova, pecha un dos pasos, o mais antigamente usado, que poñen en comunicación o val da Arnoya co-a comarca limiá.

Forma e mensuras.—De forma eliutica e collendo a superficie a llana cima do monte. Mide no eixe moor 100 metros, e no pequeno 80 metros.

Defensas.—Un muro de metro e meio d' ancho feito de cachote e aproveitando todo o posíbre as rocas do monte que en moitos sitios ainda poden servir hoxe d' escelente parapeto. O muro está destruído e non queda d'il mais qu'o cimento que en algús lados chega a desaparecer.

Ouservacións.—No recinto do castro aparecen moitas pedras labradas, que pol-o sitio que ocupan n-as partes mais altas do monte non parecen perteñecer os muros de defensa e si a algunha edificación da cual encontraríanse seguramente vestixios si se fixeran escavacións. Na parte do nacente vense como si foran vestixios de duas especies de plataformas e restos de dous muros que puderan servir pra conter as terras. Pero todo tan pouco craro que no nos atrevemos a formular ningún xuicio.

Núm. 2.—CASTRO DE CASTROMAO

Situación.—Na parroquia de Castromao, auntamento de Vilanova, provincia d' Ourense. Está colocado na parte superior d' un outeiro que domina unha gran estensión do val da Arnoya.

Forma e mensuras.—De forma eliutica e collendo dende meia ladeira pra riba o outeiro de referencia. Conserva hastra o remate que foi allanado intencionadamente a pendiente natural que non é moi pronunciada. Mide d' eixe moor 150 metros, e de eixe pequeno 130 metros.

Defensas.—Están costituídas únicamente por un corte do terreo de vinte metros d' outura sobre do cual debeu sobresair en forma de parapeto unha muralla de metro e meio d' ancha, e feita de cachote pepueno qu' ainda aparece a fror de terra n-algús sitios. Esta muralla debía arrincar seguramente do pe mismo do corte do terreo a que denantes fixemos referencia, servindo a maneira de muro de contención.

Ouservacións.—En toda a área do castro aparecen, anque non moi bastas, pedras labradas toscamente que deberon de perteñecer á muralla, pois non podemos ouservar o menor siñal d' edificacións no interior do recinto fortificado. Na parte do Nacente nótase unha pequena depresión que cicais sea resto d' un antigo pozo.

Bibliografía.—Iste castro foi visitado por don Anxel do Castillo e non sabemos si pubricou algo sobre d' il.

O artigo titulado O PINTOR IMELDO CORRAL debera ir ilustrado con catro reproducións de cadros do ilustre paisaxista. Mais non tendo chegado a tempo os fotograbados, tivemos que deixalos pra dalos mais adiante fora de tésto.

ARCHIVO FILOLÓXICO E ETNOGRÁFICO DE GALIZA

C. IV.

Conto das mil mentiras

(RECOLLIDO POR MANUEL GALLEGO SEARA, MESTRE NAZONAL, EN LAYOSA, NA PARTE DE SARRIA, PROVINCIA DE LUGO).

Si me poño a discurrir—discurro cen mil mentiras—que pol-o mar andan as lebres—e pol-o monte as anguías.—Funm' a casa do venteiro—pedinlle de merendar—(y-encontreina ben cerrada)—y-o venteiro está parido—y-a venteira vai (na arada) arar.

Andava na arada, e viñéronme buscar, pró bautizo de meu *abuelo*. Cólgome os bois na aguillada, e botei o xugo a andar, cheguei a casa e colgueinos nunha estaca, y-o xugo púxeno no pesebre e boteille un bó brazado d' erba.

Subín á cuciña y-encontrei sete potes de boca abaixo y-outros tantos cos pés arriba, y-onha cuciñeira facendo de comer a puños d' auga.

Estabamos na mesa, e díxom' o compadre:—Vamos ver o seu colmenar; fomos e puñémonos a contar as colmeas e nunca as pudemos dar contadas; pero logo díxome:—compadre, vamos contar as abellas? E démolas contadas, solo nos faltaba a abella maestra, e fómola buscar, y-encontrámola n-un monte, e catorce (sete) lobos comendo n-ela, y-aínda lle faltaba por comer o cuarto d' atrás; pregúntame o compadre en que abiamos de botar o mel que tiña. Botei a mau á cabeza, saquei un piollo e sacámoslle o pelexo, botamos n-il sete canados de mel, y-aínda quedou un pouco; non tiñamos conque o atar, saquei un pelo da cabeza, démoslle catro dobleces e chegou e sobrou. Traía o pelexo ó carrelo, y-onha ave rapiña veume a picar n-il, boteime tras d' ela y-apousóuseme n-un pino; empecei a presas de terra, hasta que tiña aló doce fanegas de terra; vendo elí tan boa terra, fun sembrar sandías, cabazas e melós; cando estaban maduras as sandías, quixen comer unha, claveille a navalla e marchoume pol-o burato que fixo, mirei, e vin un home c' un lazo á cintura e perguntoume:—E vosté que fai ahí?—buscando unha navalla—vaille boa! que ll' ai catorce anos qu' ando buscando unha vaca e nona puden atopar.

Despois púxenme a subir pol-a rama d' unha pataca hasta que cheguei ó ceo, vin elí a meu irmao Xan—que c... fas ehí?—Con esas cousas eiquí non veñas (1).

—

(COMUNICADO POR A. N. B.)

O que dín as galiñas o cantare:
O galo:—Aaaahí veeen oo Obispo!
Os pitos:—Triste de nós, triste de nós...
A pita:—Botalo fora, botalo fora!

—

A cabra cando pare, dí:
—Non hei volver éla, non hei volver éla...
E así qu' acabou de parir, dí:
—Inda veremos, inda veremos.

ADEVIÑANZAS

(Recollidas por X. Núñez Búa, en Tenorio (Pontevedra), con variantes das pubricadas cos números 12 e 32. Véxans' os números 1 e 2 d' isto boletín).

69 Unha arquiña de bon parecer
que n' hai carpinteiro qu' a seipa faguer.

A NOZ.

—

70 Antre duas paredes verdes
hai unha frol colorada
que se pode presentare
diante do rei de Granada.

A SANDÍA.

—

71 Antre duas paredes brancas
haí unha frol amarela
que se pode presentare
diante do rei de Castela...

O OVO.

---

(1) Temos outra versión d' iste conto das mil mentiras, que pubricaremos no seu día. Outra pubricou D. Marcial Valladares, no tomo IV da *Biblioteca de las tradiciones populares españolas* (Sevilla, 1884), que dirixía o Sr. Machado. Esta versión está en verso, e coincide cos que pubricamos no caso de colgar os bois na aguillada, e mais o episodio das abellas. A versión que pubricamos tamén principia en verso. As verbas que poñemos antre paréntese, están emendadas na trascrición que nos deu o Sr. Gallego, e anotámolas coma variantes.

(Recollidas por A. N. B.)

72 Unha velliña moi arrugadiña
c' unha tranquiña no cú.
Pasa é,
y-adiviña, burro, o que é.

A uva pasa.

—

73 Al pempín,
ruín cabaleiro,
pégalle a risa
e solta o diñeiro.

O ourizo coa castaña.
(Véxase n.º 24)

—

74 No monte nace,
no monte se cría,
chega á casa
e rifa co-a tía.

O carrasco.

—

(Recollidas no Val Miñor por X. Rodríguez de Vicente).

75 Pra qu' eu beile
póñem' a capa
porque sen capa
non podo beilar;
e pra qu' eu beile.
tíram' a capa
porque con capa
non podo beilar.

O trompo dos nenos.

—

76 No médeo do mar estou;
non son de Deus nin do mundo,
nin do inferno profundo,
y-en todos lados estou.

O *A* (letra)

—

77 Qu' é aquelo que vai á praza,
e da praza vai pr' á casa,
e baila com' unha rapaza?

A peneira.

OS HOMES, OS FEITOS, AS VERBAS

LEONARDO COIMBRA

Foi nomeado Ministro d' Istrución Púbrica da Repúbrica Portuguesa.

NÓS, que ten a honra de contar antr' os seus colaboradores ó eminente escritor e filósofo, a quen profesámol-a mais fonda admiración e amizade, fai notar iste feito coa mais grande ledicia.

Leonardo Coimbra é ben merecente d' ocupar ise posto relevante, no que xa estivo, e dend' o que rendeu e ha render á Nazón irmá os mais estimabres servizos, pois ha saber impór ó enseño e a cultura portuguesa o nobre cuño do seu pensar de cote ergueito e fecundo.

Leonardo Coimbra è ademais d' un home d' outa mentalidade, un home de gran curazón e un gran patriota; ten demostrado tamén o grande amor que sinte pol-a Galiza, irmá de Portugal.

NÓS celebra a sua elevación ó Ministerio xuntamente por Portugal e por Galiza.

EXPOSICIÓN IMELDO CORRAL N-OURENSE

Gustou moito e non quedou ninguén que non fose a vela. Mercaron cadros a Sra. Condesa do Valle d'Oselle, Asorey, D. Modesto Varela Sotelo Valledor, D. Modesto F. Román, Dr. Parada Justel, D. Emilio Vázquez Pardo, D. Ramón Villot, Francisco Luis Bernárdez, etc.

A Diputación Provincial, a proposta do señor Varela Sotelo, adequiriu tamén dous cadros do ilustre paisaxista.

A LINGOA GALEGA NO ANO 1922

O ano 1922, cuio balance compre faguer agora, foi froitífero pr' a nosa língoa. N' il, coma en ningures, puido probarse a renacenza do galego.

Pubricáronse as seguintes obras:

Teatraes: «Alén», de Xaime Quintanilla; «Mal de moitos», «Trato a cegas», «O manciñeiro» é «Axúdate», de Euxenio Charlón e Sánchez Hermida (en dous volumes); «O Trebón», de Armando Cotarelo e Valledor.

Literarias: «Saudade», de Xaime Quintanilla; «Os catro cisnes brancos», leenda celta traducida do inglés, por F. Barreiro; «Almas mortas», de A. Villar Ponte; «O novo xuez», de G. López

Abente; «A costureira», de N. García Pereira; «O ollo de vidro», de Castelao; «A y-alma de Mingos», de Francisca Herrera Garrido.

Poéticas: «Vento mareiro», de Cabanillas; «Abrente», de Taibo.

Doutrinaes: «Doutrina nazonalista», de Ramón Villar Ponte; «Gramática Galega», de M. Lugris Freire.

N' este mesmo ano nasceron tres novas pubricaciós: «Céltiga» do Ferrol, «Rexurdimento» de Betanzos e «Alborada» de Pontevedra, que pubricou *O Cabaleiro do San Graal* de Cabanillas, *Camiñantes* de Lousada Diéguez e *Maliaxe* d' Amado Carballo, e mais un belo número do Día de Galiza.

En Pontevedra houbo un concurso literario escrusivamente d' obras en galego, onde foi premiado o noso colaborador Fermín Bouza Brey.

E ademais en *La Zarpa*, d' Ourens e n' outros moitos boletins de Galiza e das Américas, especialmente *Correo de Galicia* de Buenos Aires, pubricáronse numerosos artigos na nosa língoa, sin contármol-as follas das Delegacións da I. N. G.

Aparte as conferenzas en galego que no longo do ano foron dadas en difrentes cibdades da Terra.

Estreáronse obras teatraes de A. Cotarelo Valledor, L. Carré e Manoel Vidal, e repetíronse con éisito outras de Lugris, San Luis, E. Carré, Lameiro e outros.

CASTRO GIL

O eminente augafortista galego tivo un novo trunfo, ganando o premeo de grabado do Círculo de Bellas Artes de Madrid.

Logo hemos dar en NÓS un estudo en col da obra d' iste grande artista que tan ben sentada ten xa a sua sona, e tamén hemos dar augasfortes orixinaes suas.

CONTEMPORANEA,
Núm. 5 Lisboa

Moi boa.

Artigos e traballos de Celestino Soares, Eugenio de Castro, Aquilino Ribeiro, María de Carvalho, Beatríz Delgado, Carlos Babo, Augusto Ferreira Gomes, Rogelio Buendía, Castelo de Moraes, Fortunato Velez, Francisco de Lacerda, Artur Portela, Luis Moita.

Deseños e viñetas de Manoel Jardim, Mily Possoz, Almada, e Stuart Carbalhais.

Reproduciós de Vasquez Diaz e Juan Cristobal.

Anuncia un número de Nadal.

Hai que se decatar ben que *Contemporanea* é unha:

«Revista feita expressamente pra gente civilizada».

«Revista feita expressamente para civilizar gente».

Polo tanto convén calar.

A TERRA. *Córdova (República Arxentina) outono 1922*

Número adicado a Concepción Arenal, co gallo de ter dado o Concello Municipal de Córdova o nome da ilustre escritora a unha praza d' aquela vila, o que logo foi deixado sen efeito... Trai intresantes traballos de Francisco Mañach, María del Pilar Contreras, S. Lara Carrillo, Roque Coll, Fray Genaro de Artavia, Luis J. González de Castro, Justo López de Gomara, Carlos Malagarriga, Juan Rodríguez Elías, Fernández Florez, Juan Deza, Emiliano Balas, Manuel Novoa, Lisardo Barreiro, Manuel Rojo, Manuel Fernández González, Francisco Sánchez García, Sarah Lorenzana e P. Míguez.

EL AMERICANISMO ESPAÑOL e LAS NAVEGACIONES OCEÁNICAS Y LA CIVILIZACIÓN PENINSULAR PERSONICADA EN MAGALLANES
por o MARQUÉS DE FIGUEROA

Son duas confrencias do noso ilustre colaborador, a pirmeira inaugurando a serie orgaizada pol-a Casa de América de Barcelona, cando a Feira de Mostras, e a segunda no II Congreso de Hestoria e Geografía, na Cámara de Comercio de Sevilla. A pirmeira é un perfeito estudo do esprito verdadeiro do hispano-americanismo, e o verdadeiro punto de vista do probrema.

A segunda é unha evocación hestórica das navegaciós hespañolas e portuguesas, as que seguindo a ideia d' Oliveira Martins d' unha civilización ibérica, que persoifica na figura de Fernando de Magalhães, vai siñalando as mutuas colaboraciós de homes dos dous pobos nas navegaciós respeitivas. Por certo que cita os feitos de galegos ilustres que coma Sebastián do Campo e Xan de Novoa, seguiron cos hespañoles as rutas de Ocidente, ou ben as do Oriente cos portugueses.

Temos recibido tamén outras pubricaciós da *Unión Ibero-Americana*, coma son confrencias dos Sres. Blanco Sánchez, Barcia, Altamira, Dominici, Pleguezuelo, e o número da Festa da Raza da revista *Unión Ibero Americana*, número ben cheo de reseñas e traballos.

REVISTA DE CASA
AMÉRICA-GALICIA
Cruña, Nov. 1922

Colaboran: Jacobo Casal, R. del Cueto, Correa-Calderón, Luis Núñez de Cepeda, Alfonso Mosquera, Antonio de Ignacios, Julio J. Casal. Montiel Ballesteros, Francisco Miguel, Alfonso Maseras, Julio R. Yordi.

Deseños de Barradas, Núñez Carnicer e Francisco Miguel.

Tono *ultra*, un pouco indeciso. Un estudo das paisaxes d' Abelenda. Revista de libros americans.

REVISTA DE GUIMARAES
Julho-Setembro, 1922

De cote chea de sabencia e d' erudición. Damol-o sumario: I *Cartas de Martins Sarmento ao Profesor Pereira Caldas.*—II *Arquivo da Colegiada de Guimarães*, por João Lopes de Faria.—III *Escassa respiga lexicológica. Provincialismos Minhotos*, por Alberto V. Braga.—IV *S. Gualter de Guimarães*, pol-o Padre Aloisio Tomás Gonçalves.—V *O nosso concurso*. Memorias da profesora D.ª Luisa G. da Fonseca Miranda.—VI *Recolhimento do Arcanjo S. Miguel. As Beatas do Chapeu*, por Eduardo d' Almeida.—VII *A propósito de Leandro Braga*, por D. José Pessanha.—VIII *Francisco dos Santos Guimarães*, pol-o P. Gaspar Roriz.—IX *Boletim*, por José de Pena.—X *Registo bibiográfico*, por Eduardo d' Almeida.

HORIZONTE
N.º 2, Madrid, Nov. 1922

Traducimos de P. Marján: «Asina, os pintores que con meirande fé sacrificaban a sua sensibilidade á arquiteitura d' un ideal da beleza futura, vanse hoxe a ise sanatorio dos modernismos que é o Museo, ou volven á pintura desconxestionada de todo esforzo inteleitual, ó realismo imitador... Mais da poeira das doutriñas cubistas, recollido porcamente pol-os metecos balkánicos e pol-os d' outros suburbios do Ocidente, ergueuse un vertixinoso tío vivo d' *ismos* que nos andan mareando coas suas metafísecas de brocha gorda...»

Iste número de *Horizonte* trai un deseño de Barradas e un linóleon de Norah Borges.

PORTO ACADÉMICO
núms. 3 e 4

O núm. 3 e en homenaxe ós insines aviadores portugueses Sacadura Cabral e Gago Coutinho, con orixinaes dos profesores L. Coimbra, A. de Lacerda, Lopes Martins, Luiz Woodhouse e Mendes Correia e dos estudantes Santos Nobre e Martins Ferreira. E outros orixinaes. Fala d' un probabel viaxe do Orfeón académico á Galiza e a Barcelona.

O núm. 4 adica unha lembranza ó ilustre profesor Antonio Joaquim Ferreira da Silva, de quen trai o retrato; pubrica orixinaes dinos de nota de M. de Macedo, Santos Nobre e Alma Rubens.

CONVOCATORIA

Facendo uso das facultades que me están conferidas nos Estatutos da Sociedá NÓS convoco ós Conselleiros e socios da mesma pr' a xuntanza que terá lugar no domicilio social (Padre Feijóo, 12, Ourense) ás once da mañá do día 30 d' iste mes, pra aprobal-o balance anual da Sociedade.

O Direutor-Xerente,

Arturo Noguerol

AVISO

Os anunciantes de NÓS terán direito a un anuncio gratis no boletín REXURDIMENTO, órgao da I. N. G. que s'espalla ás presas e gratuitamente por todal-as sociedás e lugares púbricos de Galiza e ond' haxa colonias galegas.

AGRICULTORES

ESTERCADE CON

NITRATO DE CHILE

AXENCIA REXIONAL EN VIGO:
Ernesto Cádiz Vargas
AVENIDA MONTERO RIOS, 14

DELEGACIÓN EN MADRID:
Juan Gavilán
ALMIRANTE, 19

XASTRERÍA
FREIRE HUICI & C.ª
S. en C.

Real, 7 e 9, 1.º -- A CRUÑA

MANUEL PEÑA REY

ESPECIALISTA EN PARTOS E DOENZAS PROPEAS DA MULLER

Deixou de pertenecer dend' o mes de Xunio ó Sanatorio Quirúrxico d' Ourense e continúa na sua clínica na **calle de Luis Espada 23-2.º** onde recibe a consulta e fai esproraciós c' os

RAYOS X

APARATOS Y DISCOS

"Gramophone"

RELOXERÍA

Miguel Calviño

OURENSE

BANCO DE VIGO

FUNDADO EN 1900

CASA CENTRAL VIGO.—Sucursales e axencias en OURENSE, PONTEVEDRA, SANTIAGO, VILLAGARCÍA, MONFORTE NOYA, BARCO DE VALDEORRAS, CARBALLIÑO, CELANOVA, CANTAR, LA ESTRADA, MARIN, RIBADAVIA, VERIN

Tén Axentes e Corresponsaes no Reino yo Estranxeiro, especialmente nas Américas

Realiza toda cras d' operaciós de Banca e Bolsa en xeneral. Ademite contas correntes e depósitos pol-os que abona os intreses siguentes:

CONTAS CORRENTES	á vista		2 %
DEPOSITOS a	1 mes prazo		2 ½ »
» a	3 »	»	3 »
» a	6 »	»	3 ½ »
» a	12 »	»	4 »
En CAIXA DE AFORROS	deica 10.000 ptas.		3 ½ »

AUGAS MINERO-MEDICINÁS, BICARBONATO-SÓDICAS

MONDARIZ

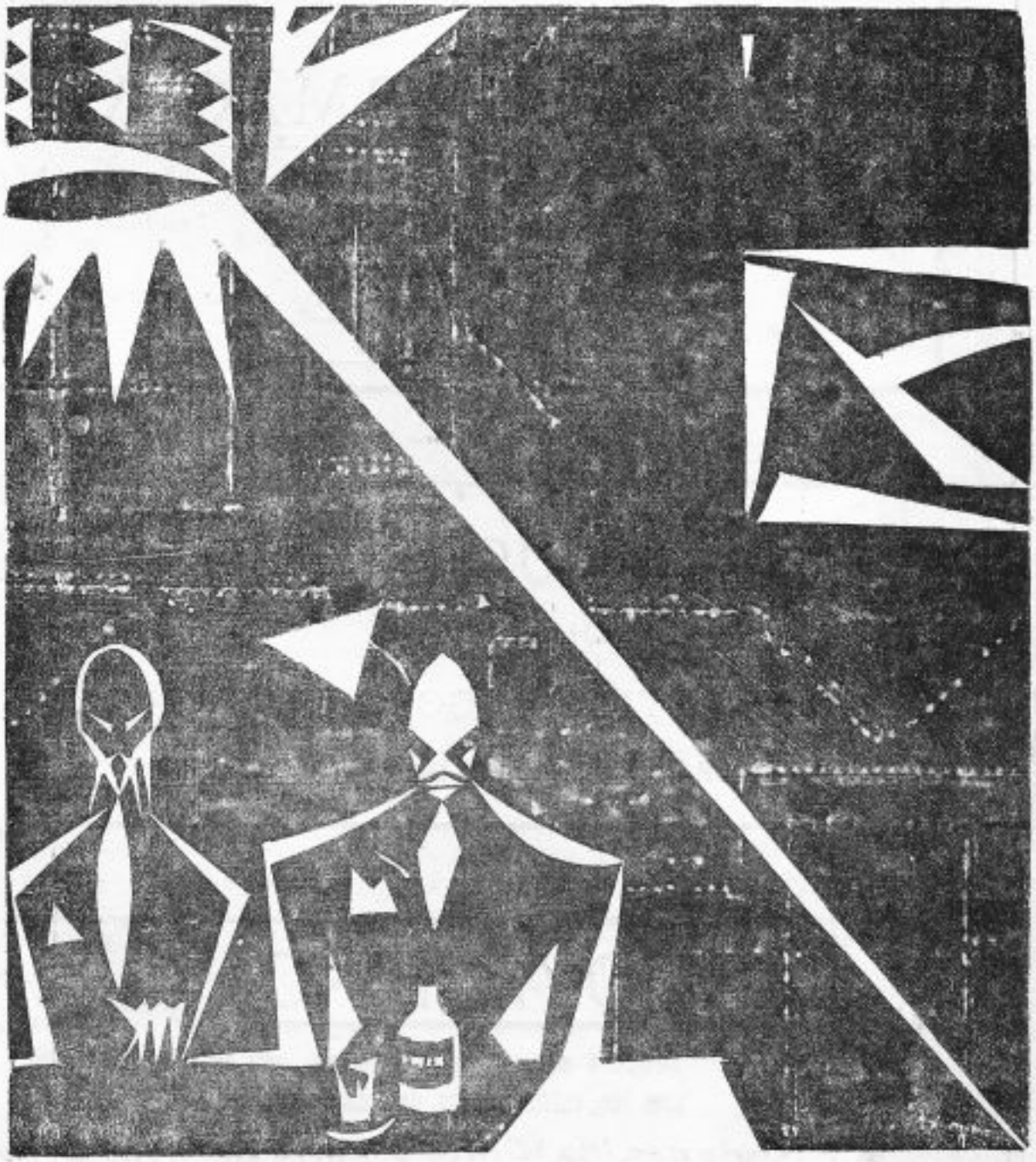

F. Román e Saco

1000

DROGUERÍA

E FARMACIA

Pereira, 19 Teléfono, 28

OURENSE

SOBRINOS DE JOSÉ PASTOR

BANQUEIROS

A CORUÑA - VIGO - LUGO - OURENSE

REALIZAN TODA CRAS D' OPERACIOS DE BANCA E CAMBIO

ARNOYA FINO

siñifica o másimum da "delicadeza,, entr' os viños do Riveiro:
sabe bén, entona o corpo, da a cara y-está presentado con esmero.

Bodegas da Viuda e fillos de Xoan Fuentes

OURENSE